

పృథ్వీరాజ్ చాహన్

విక్రీడియా నుండి

పృథ్వీరాజ్ చాహన్ (1168-1192 క్రీ.శ రాజవుత్త వంశమైన చాహన్ (చౌహాన్) వంశానికి చెందిన ప్రముఖ చక్రవర్తి. ఈయన 12వ శతాబ్దపు రెండవ అర్ధభాగంలో ఉత్తర భారతదేశాన్ని పాలించాడు. పృథ్వీరాజు ఫిలీని పాలించిన రెండవ చివరి హిందూ చక్రవర్తి. (చివరి హిందూ చక్రవర్తి హేమూ). 11 ఏళ్ళ వయసులో 1179లో సింహాసనాన్ని అధిష్టించిన పృథ్వీరాజు అజ్ఞీరు మరియు ఫిలీలు జంట రాజధానులుగా పరిపాలించాడు. ప్రస్తుత రాజస్థాన్ మరియు హార్యానా రాష్ట్రాలలోని చాలామటుకు ప్రాంతం పృథ్వీరాజు పాలనలో ఉన్నది. ఈయన ముస్లిం దండయాత్రలకు వ్యతిరేకంగా రాజవుత్తులను సంఘటించేశాడు. పృథ్వీరాజు, కనొజ్ ను పరిపాలించిన ఘడ్యాల రాజు జయచంద్ర కూతురైన సంయుక్త (సంయోగిత) ను లేవదీసుకొనిపోయి పెళ్ళి చేసుకోవటం భారతదేశపు జనసాహిత్యంలో చాలా ప్రసిద్ధమైన ప్రేమకథ. పృథ్వీరాజు ఆస్తానకవి, స్నేహితుడైన చంద్ బర్ద ప్రాసిన పృథ్వీరాజ్ రాసా అనే కావ్యం ఈ కథపై ఆధారితమైనదే. పృథ్వీరాజు 1191లో మొదటి తారాయిన్ యుద్ధంలో గలిచాడు.

విషయ సూచిక

నేపథ్యం

సమాచార మూలాలు

పుట్టుక

విద్య

అధికారబాధ్యత

Early reign

మూలాలు

నేపథ్యం

సమాచార మూలాలు

పృథ్వీరాజ్ పాలన కాలానికి చెందిన శాసనాలు కొంత తక్కువగా ఉన్నాయి. రాజు తనను గురించితానుగా శాసనాలలో వివరణ ఇవ్వబడేదు. [1] ఆయన గురించిన చాలా సమాచారం మధ్యయుగ పురాణ గాథలు నుండి లభించింది. తారైన్ యుద్ధం వంటి ముస్లిం హోరాటూలతో అతను హిందూ, జైన రచయితలు అనేక మధ్యయుగ కావ్యాలలో (పురాణ కవితలు) ఆయనను గురించి పేర్కొన్నారు. వీటిలో హామ్మూరా మహోకవియూ మరియు పృథ్వీరాజ్ రాస్పూలలో పృథ్వీరాజు విజయాల వివరణలు ఉన్నాయి. ఈ గ్రంథాలలో పృత్తాకార వివరణలు ఉన్నాయి. అయినప్పటికీ ఇవి పూర్తిగా సమ్మదగినని కాదు. [2] పృథ్వీరాజ్ పాలన నుండి ఉనికిలో ఉన్న ఏకైక సాహిత్య గ్రంథం పృథ్వీరాజు విజయ. [3] గొప్ప రాజుగా ప్రాచుర్యం పాందిన పృథ్వీరాజ్ రాసో రాజు ఆస్థాన కవి చంద్ర బద్రై చేత ప్రాయబడింది. అయినప్పటికీ అతిశయోక్తి కలిగిన రచనలుగా భావించబడిన వాటికి చరిత్రలో ప్రయోజనం ఉండదు. [2]

పృథ్వీరాజ్ గురించి ప్రస్తావించిన ఇతర కథనాలు, గ్రంథాలు ప్రభంథ-చింతామణి, ప్రభంథ కోశ, పృథ్వీరాజు ప్రభంథం ఉన్నాయి. అవి ఆయన మరణం తరువాత శతాబ్దీల అనంతరం అక్షరబద్ధం చేసారు. అతిశయోక్తి, విశ్వసీయతలేని సంఘటనలు ఉన్నాయి. [2] ప్రభంథ-చింతామణి, పృథ్వీరాజు-ప్రభంథం పృథ్వీరాజుని అనమర్ఖ రాజుగా తన పతనానికి తానే కారణం అయినట్లు వర్ణించాయి. [4] కీ.పూ. 1336 లో ప్రాయబడిన ఖరతార జైన్ సన్యాసుల జీవిత చరిత్రలను గురించి ప్రాసీన ఖరతార-గచ్ఛపట్టావళి అనే సంస్కృత గ్రంథంలో పృథ్వీరాజు సుమారు కీ.పూ. 1250 కాలానికి చెందినవాడని ప్రాయబడింది. [5] చందేలాకు చెందిన కవి జగనికా కూడా ఆల్ఫా-ఖండ (లేదా అల్ఫా రసో) చందేలాలకు వ్యక్తిరేకంగా పృథ్వీరాజు చేసిన యుద్ధం గురించి అతిశయోక్తిగా వివరించాడు. [6]

పుట్టుక

పృథ్వీరాజ్ చహమాన రాజు సోమేశ్వరా, రాణి కర్మారదేవి (ఒక కలాచారి యువరాణి) కు జన్మించాడు. [7] ప్రారి తండ్రి సోమేశ్వరాను తన తల్లి బంధువులు గుజరాతులోని చాఖుఖ్యరాజునభకు తీసుకుని వెళ్లారు. ఆయన చాఖుఖ్యల రాజునభలో ఉన్న సమయంలోనే పృథ్వీరాజు, అతని తమ్ముడు హరిరాజు ఇద్దరూ గుజరాతులో జన్మించాడు. [7] పృథ్వీరాజు విజయ ప్రకారం పృథ్వీరాజ్ జ్యేష్ఠా నెల 12 వ రోజు జన్మించాడు. ఈ గ్రంథంలో తన పుట్టిన సంవత్సరాన్ని ప్రస్తావించలేదు. కాసీ తన జన్మ సమయంలో జ్యోతిషపక్షాన్ని ఆధారిత జాతకచక్రాన్ని అందిస్తుంది. జాతకచక్ర ఆధారంగా దశరథి శర్మ కాలాన్ని గణించి ఆయన పృథ్వీరాజు పుట్టిన సంవత్సరం కీ.పూ. 1166 (విక్రమ సంవత్సరం 1223) గా నిర్ణయించాడు. [8]

విద్య

పృథ్వీరాజు గురించిన మధ్యయుగ జీవిత చరిత్రలు అతను బాగా చదువుకున్నాడని సూచిస్తున్నాయి. పృథ్వీరాజు విజయం ఆయనకు 6 భాషలలో ప్రాపీణ్యం ఉండని సూచించింది. పృథ్వీరాజ్ రాసో 14 భాషలను నేర్చుకున్నాడని వివరిస్తుంది. ఇది ఒక అతిశయోక్తిగా భావించబడుతుంది. చరిత్ర, గణితం, ఔషధం, సైనిక, పెయింటింగు, తత్వజ్ఞానం (మీమాంస), వేదాంతజ్ఞానం వంటి అనేక అంశాలలో అతను బాగా ప్రాపీణ్యం పొందాడని రసో వ్యాఖ్యానించాడు. ఈ రెండు రచనల్లో ఆయన విలువిద్యలో ప్రత్యేకంగా షైల్పుణ్యం కలిగి ఉన్నాయని పేర్కొన్నాయి. [9]

అధికారబాధ్యత

రెండవ పృథ్వీరాజు తరువాత పృథ్వీరాజు తండ్రి సోమేశ్వరా చహమానా రాజు కిరీటాన్ని ధరించిన తరువాత పృథ్వీరాజు గుజరాతు నుండి అశ్చీరుకు మారిపోయాడు. [10] కీ.పూ. 1177 లో (విక్రమ సంవత్సరం 1234) పృథ్వీరాజు 11 సంవత్సరాల వయసులో ఉన్నప్పుడు సోమదేవరా మరణించాడు. సోమేశ్వరా పాలన చివరి శిలాశాసనం, పృథ్వీరాజు పాలనా మొదటి శాసనం ఈ సంవత్సరం నాటివి. ఆ సమయంలో చిన్న వయస్సులో ఉన్న పృథ్వీరాజు తన తల్లి రాజుప్రాతినిర్ఘం వహిస్తుండగా సీంహసనం అధిరోహించాడు. [8] సోమేశ్వరా సింహసనంపై పృథ్వీరాజును సింహసనం అధిష్టింపజేసి ఆ తరువాత విత్తాంతజీవితం గడవడానికి వనవాసానికి వెళ్లాడని హమీరా మహాకవి పేర్కొన్నాడు. అయితే ఇది సందేహస్తుడంగా ఉంది [11]

Early reign

During his early years as the king, Prithviraj's mother managed the administration, assisted by a regency council. [11]

గోతమిపుత్ర శాతకరి

విక్రమింది నుండి

ఈ వ్యాసం లేదా వ్యాసభాగాన్ని విస్తరించవలనీ ఉంది.

విపరాలకు జూబితా లేదా ఈ వ్యాసపు చర్చ పేటీ చూడండి. విసరణ పూరయిన తర్వాత, ఈ నోటిసును తొలగించండి.

గౌతమువుత శాకష్టి (లేక శాలివాహనుడు) (క్రీ.పూ. 78-102) లేదా క్రీ.పూ. 113 నుండి 139 వరకు శాతవాహన రాజులలో 23వ వాడు. అతని తండ్రి తరువాత శాతకర్ణి రాజుయైను.

శాతవాహన రాజులందరిలోకి గ్ర్యావాడిగా పేరొందాడు. అతడి తండ్రి శాతవాహనుడు అశ్వమేఘ యాగం చేసి రాజ్యాన్ని విస్తరించెను. అతని తరువాత శాలివాహనుడు రాజుయైను. అప్పటికి రాజ్యాన్నితే విస్తరించబడ్డి కానీ ఈతుదేశాలనుండి ప్రత్యేకంగా శకులు, యనులు వల్ల రాజ్యాన్నికి ముఖ్య కలిగి అవకాశం ఉండినది. శాలివాహనుడు శకులను, యనులను, పహ్లావులను ఓడించి రాజ్యాన్నికి పూర్వుభాగం తెచ్చాడు. శాలివాహనుడు భారత దేశాన్నంతా పరిపాలించిన తెలుగు చక్కనిటి.. భారతీయ పంచాంగం (కాలందరు) శాలివాహనుని పేరు మిదే ఈనాటికి చలుమణి అరుతోది. ఈయన సూప్రాణిన్ను ఓడించి పెద్ద మొత్తములో లభ్యమధుతున్న జోగ్గుతుంబ నిషాంకశాల పరానికి వెందిన క్షూరుల నాటేపై తీరిగి ముద్దింపజేశాడు.

కౌతుయాముడు

ప్రథమాంద్ర మహ చీలకుడు
నవీన సక ష.పికారకుడు

నానీక ప్రశ్నల్లిగే గౌతమిపుత్ర శాతకర్త్వీని అప్రాంత, అనుమాప, సార్వాప్తికులర, ఆకార మరియు అవంతి ప్రాంతాల పాలకునిగా వేరొస్తున్నది. ఈ ప్రాంతాలను ఈయన నష్టపాణిను నుండి పూర్వగతం చేసుకొని ఉండవచ్చు. ఈయను తన పూర్వికుల పాలనలో కోలోయిన మధ్య దక్కును ప్రాంతాలు కూడా తిరిగి నంపాదించాడు. గౌతమిపుత్ర శాతకర్త్వ కాలములో శాతవాహన ప్రాబల్యం దక్కిణాన కంచి పరచ వ్యాపించింది. ఈయన అనుంద గోల్చియుల నుండి దక్కిణ మహారాజులోని కొల్పుపూర్వ ప్రాంతాలను జయించిని ప్రతితి. శాలివాహనుడు బన్నాని ప్రాంతాన్ని తన రాజ్యములో కలుపుకొని కర్జునకులోని కొంతాగమమై అభికారము సాధించాడు. ఈయన తరువాత కీ.శ.130 ప్రాంతములో ఈయన కుమారుడు వాసిపుత్ర శ్రీ పురోహితీ రాజుం చేపట్టాడు.

గౌతమీవుత శాతకరి, శక చక్రవర్తయైన విక్రమాదిత్యుని ఓడించి శాలివాహన శకానికి నాంది పలికాడు. మరాటలు, అంధులు, కస్సుడిగులు నేటికి శాలివాహన శకాన్ని వంచాంగాలలో ఉపయోగిస్తున్నారు. గౌతమీవుత శాతకరి ధరించిన బిరుదులు

- తీసముద్రపీతోయావాన (తన అశ్వములు మూడు సముద్రాలలో నీరు తాగినవాడు)
  - శకయనపలవనిదూషణ (శక, యనం మరియు పలవుల నాశకుడు)

విషయ సూచిక

వ్యక్తిత్వం

సహార్షానుని జయించుట

ಇತರ ರಾಜ್ಯಾಲಕ್ಷ್ಯ ಮೈಲ್

సాహుజ

ರಾಜನೀತಿ

రాజీ వ్యతిసి

పాదపీఠిక

వ్యక్తిత్వం

కాల్పనికుత్తును వ్యక్తిగత చాలా విశ్వాసముంది. కంటే యన మూర్ఖి ఉన్న నూటణేలనుబట్టి ఈయన దృఢకాయుడని, స్వరందూపియను తెలుపున్నది. పరవార విక్రముడు, శత్రుభయంకరుడు, నమరశరినిఖిజితుపుసుఫూతకు, ఊదార పాలకుడు, పూజన నుఫుడు:ఫాలో భాగస్వామి, వైదికవిద్యాంతపురుడు, అగమసిలయుడు, ప్రశ్నాంకరాజున్ని అపిన్వాడు, విద్యాంశురాజు కుబుంబాలను పోచిసినాడు, పరమధార్మియుడు, భర్తాశ్రావమ పురుషాంతిలపుల్ల త్రశ్చ ప్రాంచినాడు, ఏకలూహాశ్వుడని కీర్తిప్రాందినాడని ఆయన తల్లి గౌతమీ బాలశ్రీ వేయించిన నానీకి ప్రశాస్తి ప్లాటినిముంచు తెలుపున్నది. ఇందులో ఉన్న అంశాలు కొన్ని అతిశయోక్షులూగా అనిపించవచ్చు. తల్లి బాలశ్రీ దృష్టిలో పురాణపురుషులిసి నుమానుస్తున్నా జ్యోతిషులను పోలించడసాగికానీ, ప్రశ్నాంకర్ణం పూస్చిన నిదర్శనాలుగానీ లేదు. గౌతమీపుత్ర శాతక్రి రాజకీయి కారణాల పల పరమత సహిష్ణుత ప్రదర్శించి బోధ్యులకు పైతం ధానధర్మాలు చేశాడు. గౌతమీ పుత్రుని బిరుదులు: వినిపిత చాతుర్భర్త నన్న రాగువునిఎన్ని తీవ్రముండున్నామని నన్న వున్నాను నామిక

పూర్వాంగులి జిల్లాపాఠ్యాంగులు

గౌతమీపుత్రుడు పరాక్రమశాలి:మొక్కువోని స్వదేశభాషాని.ఇతడు శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు లంత దిగ్బ్రాజయయాత్ర సంప్రాయుర్వుల్లిదివరలో కోల్పోయిన పచ్చిమాండ్ర రాష్ట్రమును జయించి ప్రతిశ్రోధనగారమున తన కుమారుడును యసాజసు అయిన శ్రీపులమాయిని తనకు ప్రతిసిధిగా నియమించెను. ఈఅప్పినిజయధార్మికి వెరచి యసహస్రకప్పురు లితతో సంస్కారావించుకొని ఇణకించి దోసలీయిగొను. శాతాపాపమృష్టమునకు ప్రత్యుత్తీర్గానుండిన ఖగొఱనహాపానుని సంపూర్ణముగా పరాజయము చేయలచి, ఆతడు తన ప్రశ్నముతో ధాస్కాకలకమ్మ నుండి బయలుదిరి ప్రతిశ్రోధనముండి బయలుదిరి పులుమాయిని లోడగొని సారాప్రత్త దేశము దండెత్తి సహాపనుని చంపి ఖగొఱ వంకమును నిర్మాలించెను. అటుష్ట ఆప్రాతమునకు చఘనముడు ని రాజుప్రతిసిధిగా విచారించేనా.

ప్రస్తుత శకవంతుడగు క్రొత్తపుత్రుడు. శకతడు మాశవదేశములోనే ఉష్ణయిని రాజధానిగా రాజ్యమేలేను. ఉష్ణయిని గౌతమీపుత్రుడు రాజ్యములోనిదేయని గౌతమిబాలాల్టి శాసనము తొప్పునిచి ప్రస్తుత గౌతమీపుత్రును పొందుతుడు.

ఇతర రాజులతో మైత్రి

ఈకాలమున పంచీరము రాజుగానిగా చేరదేశమును పాలించుమండిన చెంకుడువానుసకును, నియాషద్విపరాజగు గజబాహనుకును, గౌతమిపుత్రుడుకును మిక్కిలి మైత్రియుండెను. ద్రవిశాసైస్ చెంకుడువానుసకును అర్థరాజులైన విజయినేని, కనసేనులకును జరిగిన జాతియుద్ధములో గౌతమిపుత్రుడు పూర్వుమైత్రినుఁపక్కమున చేరాజా పక్కమునచేరి జయమొందెను. ఇల్లింకో అడికాల్ అను ద్రవిశకవి విరచితమైన శిలప్పికారము ఈవిషయము తెలుపుచున్నది.

సామృజ్య విసీర్ణము

గౌతమిపుత్ర శాలమున అంధ్రసామృజ్యము మిక్కిలి విస్తుతమైనది. అసిక, అస్మిక, మూలక, సురాష్ట, కుకుర, అపరాంత, అస్మాప, విదర్శ, అకరాపతిదేశము లీతినిరాజుములోనివని నాసిక్ శాసనము చెబుతున్నది. ప్రస్తుతము రాజుత్థానము లోని బీకసిరు సంఘాన పాంతదేశమే పూర్వము అనికదేశము. అస్మిక దక్షిణాపదములోనివని పురాణములు తెలుపుమైనుఁపి సురాష్టము గుజరాతులోనిది. కుకురదేశము రాజుత్థానములోబక భాగము. పశ్చిమానులకును అరేబియా సముద్రమునకును మధ్యసున్న భాగమే ఉత్తరకొండ దేశమే అపరాంతము. వింద్యకు సమిపమున సర్వదకు ఎగుపును మరొపుత్తి లెదా మాహేపుత్తి సగరము రాజుగానిగా గలదేశమే అస్మాపదేశము. బీహరు విదర్శదేశము. ఈతడు మగధరాజుమును ఏలినాడని శిలప్పికారము తెలుపుచున్నది. దీనిని బట్టి గౌతమిపుత్రుడు అంధ్రసామృజ్యము ఉత్తరమును అరావళి పర్వత శేఖలు ను గంగాతీరమును మొదలుకొని దక్షిణమున కొల్పాపూరు కాంపిపరముల పరకు వ్యాపిచెను.

రాజసీంతి

గౌతమిపుత్రుడు రాజసీంతికోవిదుడు. విదేశీయులైన శక యవన రాజులు దండెత్తివిష్ణువుడు అదివరచేచ్చి స్వదేశపులలో కలిపివాయిన విదేశీయులు రాజుద్వోము తలచి స్వాతంత్రయము ప్రకటించి రాజ్యవిభజిసి రాజ్యవిషపమునకు అడగంటుక్క అతడు వార్షిక శాస్త్రీయముగా విధించిన పన్నులను కూడా తీసివేసినఁ.

రాజ ప్రతినిధులు

ఇంతతి ప్రైసాల్యముగల మహాసామృజ్యమును ధాన్యకులకమునుండి తానొక్కడే పరిపాలించుక్కముగా సుండునని రాజ్యంగెత్తుటయిగు. గౌతమిపుత్రుడు తసరాజ్యములోని ముఖ్యమైన ప్సలములందు రాజుత్తుతినిధులను నియమించెను. ఇల్లీ రాజుత్తుతినిధులలో శ్రీపులమాయి (కుమారుడు), పశ్చసుడు, విలివాయకురుడను వారిపేధు తెలుపున్నవి. ఇందు శ్రీపులమాయి శ్రుత్యోన్పురమును రాజుగానిగా మహారాష్ట్రమును తండ్రిపేరపాలించెను. పశ్చసుడు ఉష్ణయిని, కొల్పాపూరు రాజుగానిగా రక్షిణదేశమున బోలియోకురోను అని బోలిమి పేర్కొని విలివాయకురుడను ప్రతినిధి రాజ్యమేలేను. గౌతమిపుత్ర గొప్పములో పైన్యాధికారిగానున్న విష్ణుపాలితుడను వానిపేరుకూడా ఒక శాసనమునందు కలదు.

ప్రస్తుతము తెలంగాణ లో పున్న కరింగర్ జిల్లాలో పున్న కోబి లిగాల శాతక్రి రాజ్యానికి ముఖ్య ద్వారం గా ఉంది. కళ్లీర్ లో శాత క్రి తల్లి అప్పట్లో శాసనం చేయించారు. మహారాష్ట్రలో ప్రముఖుడైన శివాజీకి ఆతని తల్లి శాతక్రి పరితు చేప్పారు.

వెనుకబి:	శివసామ్రాజ్య.	పారసుడు:
	(క్రి.శ.78-102)	శివాజీకి ఆతని తల్లి శాతక్రి పరితు చేప్పారు.

పాంచీరిక

1. నాశెపు సమాచారం యొక్క మూలం (http://prabhu.50g.com/southind/satavahana/south_satacat.html)

మూలాలు

- అంధ్రుల చరిత్ర - డా. బి.ఎస్.ఎల్.హసుమంతరాపు పేజీ.65

చంద్రగుప్త మార్యదు

వికీపెడియా నుండి

చంద్రగుప్త మార్యదు (మార్యదు) (సంస్కృతం: చంద్రగుప్త మౌర్య) మార్య సామ్రాజ్య స్థాపకుడు. ఆయన తన తల్లి ముర పేరు మీదుగా మార్య సామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు. చంద్రగుప్త మార్యదు భారత దేశం మొత్తం ఒక రాజ్యంగా పరిపాలించడంలో సఫలీకృతుడైనాడు. చంద్ర గుప్తుడు మొత్త మొదటిసారిగా భారతదేశమంతటినీ ఏకం చేసి నిజమైన చక్రవర్తి అనిపించుకున్నాడు. గ్రీకులేదా లాటిన్ సాహిత్యంలో చంద్రగుప్తుని శాంత్రోకుష్టసు అని వ్యవహరిస్తారు.

చంద్రగుప్త మార్యదు (పాలన: క్రీ.పూ. 321 - క్రీ.పూ. 297) ప్రాచీన భారతదేశాన్ని పాలించాడు. ఆయన భారత ఉపఖండంలో ఇప్పటివరకు అతిపెద్ద సామ్రాజ్యాలలో ఒకదాన్ని నిర్మించి తరువాత జైన వర్గాల అధారంగా ఆయన అన్నింటినీ త్యజించి జైన సన్యాసి అయ్యాడు. చంద్రగుప్త జైన మతాన్ని స్వీకరించి మొదట తన సంపద, శక్తిని త్యజించడం ద్వారా, జైన సన్యాసి ఆచార్య భద్రాబాహుతో కలిసి వెళ్లి, ఉపవాసం ద్వారా మరణాన్ని శాంతియుతంగా స్వాగతించే కర్మను నిర్వహించడాని చారిత్రక జైన గ్రంథాలు పేర్కొన్నాయి.^[note 1] చంద్రగుప్తుడి జీవితం, విజయాలు పురాతన హిందూ, బౌద్ధ, గ్రీకు గ్రంథాల ద్వారా లభిస్తున్నప్పటికీ జైన గ్రంథాల వివరాలు గణిస్తయంగా మారుతాయి.^[3] మెగాప్లినెసు చంద్రగుప్త మార్యడి రాజసభలో గ్రీకు రాయబారిగా 4 సంవత్సరాలు పనిచేశాడు.

వివిధ ఇతిహాసాల అధారంగా చంద్రగుప్తుడు తన ముఖ్యమంత్రి చాణక్య (కౌటిల్య అని కూడా పిలుస్తారు) సలహాతో ఒక కొత్తసామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించి ప్రాట్లూప్తు సూత్రాలను పర్తింపజేశాడు. తరువాత మార్యచంద్రగుప్తుడు గోపు పైన్యాన్ని నిర్మించి తన సామ్రాజ్య సరిహద్దులను విస్తరించాడు. చంద్రగుప్తుడు గ్రీకుపీరుడైన మొదటి సెల్వాకను నికేలరు భారతీయ సాట్రాపీలలోకి విస్తరించడానికి వివాహ కూటమిని ఏర్పరుచుకున్నాడు. చంద్రగుప్తుడి సామ్రాజ్యం దాదాపు భారత ఉపఖండం అంతటా విస్తరించి ఉంది. దక్షిణాది ప్రాంతాలు (ప్రస్తుత తమిళనాడు, కేరళ), కళింగ (ప్రస్తుత ఒడిశా) మినహా. భారతదేశంలో ఎక్కువ భాగాన్ని ఏకం చేసిన తరువాత చంద్రగుప్తుడు, చాణక్యుడు పెద్ద ఆర్థిక, రాజకీయ సంస్కరణలను ఆమోదించారు. పాటలీపుత్ర (ఇప్పుడు పాట్య)ను రాజధానిగా చేసుకుని చంద్రగుప్తుడు బలమైన కేంద్ర పరిపాలనను స్థాపించాడు. చంద్రగుప్తుడి భారతదేశం సముద్రపంతమైన అత్యంత వ్యవస్థికృత నిర్మాణాన్ని కలిగి ఉంది. సామ్రాజ్యం సీటిపారుదల, దేవాలయాలు, గనులు, రహదారులు వంటి మాలిక సదుపాయాలను నిర్మించింది. ఇది బలమైన ఆర్థిక వ్యవస్థకు దారితీసింది. చంద్రగుప్తుడి పాలనలో, ఆయన రాజవంశం సమయంలో బోధ్యమతం, జైన మతం, అజీవకా బ్రాహ్మణాశిజం సంప్రదాయాలు ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుని భారతదేశంలో అనేక మతాలు అభివృద్ధి చెందాయి.^[4] కర్ణాకుటలోని శ్రవణబేంగలోలోని చంద్రగుప్త మార్యుని స్నారకం ఉంది.

చంద్రగుప్త మార్యదు	
<u>సామ్రాట్ (చక్రవర్తి) మార్యాసామ్రాజ్యము</u>	
	
మ్యాథిలీ లోని బిల్లామందిర్ లో చంద్రగుప్త మార్యుని విగ్రహం	
పాలనాకాలం	322BC - 298BC
జిరుదములు	సామ్రాట్ చక్రవర్తిన్
జననం	340 BC
జనన ఫలం	పాటలీపుత్ర (పాట్య), బీపార్
మరణం	298 BC
మరణ ఫలం	Shravanbelgola, Karnataka, India ^[1]
ముందు	సంద సామ్రాజ్యము యొక్క సామ్రాట్
వారు	ధనసందుడు
తర్వాత వారు	బిందుసారుడు
Consort	<u>దుర్ధర</u>
Issue	బిందుసారుడు
Rule	మార్య సామ్రాజ్యము

విషయ సూచిక

వంశ మూలాలు

పేద్దు మరియు బిరుదులు

బాల్య జీవితం

చాణుక్యడితో (కౌటిల్యదు) సమావేశం

పాలనాకాలం

సామృజ్య నిర్వాణం

సైన్య నిర్వాణం

సందసామృజ్యాన్ని జయించుట

వాయవ్య భూభాగాలను జయించుట

సెల్వాకసుతో యుద్ధం మరియు వివాహసంబంధాలు

దక్షిణ భూభాగ విజయం

సైన్యం

సాంరాజ్య విస్తరణ

పాలన

మౌలిక నిర్వాణాలు

కశలు మరియు నిర్వాణకశ

పాలనా నిర్వాణ

వారసత్వం, పునరుద్ధరణ మరియు మరణం

మౌర్య సామృజ్య ఫోవన

వారసత్వం

మరింత విపులమైన సమాచారం కోసం

మూలాలు

ఇతర లీంకులు

చంద్రగుప్తుని పేరు మీదుగా భారత ప్రభుత్వం
విడుదల చేసిన ప్రాంపు

వంశ మూలాలు

చంద్రగుప్తుని పూర్వీకుల గురించి కొద్దిగా కూడా కచ్చితమైన సమాచారం లేదు. వివిధ చరిత్రకారులు వివిధ రకాలైన అభిప్రాయాలు కలిగి ఉన్నారు. చాలామంది భారతీయ చరిత్రకారులు చంద్రగుప్తుడు. సాహిత్యం ప్రకారం చంద్రగుప్తుడు నెమళ్ళను పెంచేవారి (సంస్కృతం: మయూర పోవక) చేతిలో పెంచబడ్డాడు కాబట్టి మౌర్య వంశానికి ఆ పేరు వచ్చి ఉండవచ్చునని భావిస్తున్నారు. బోధ సంప్రదాయము మరియు జైన సంప్రదాయములు రెండూ ఈ నెమలి (మయూర) శబ్దానికి మరియు మౌర్య శబ్దానికి సంబంధం ఉన్నట్లు నిరూపిస్తున్నాయి.

వివిధ వనరులు చంద్రగుప్త వంశపారంపర్యత, ప్రారంభ జీవితం గురించి వేర్పేరు ఆధారాలు అందిస్తాయి.^[5] బోధమత సంప్రదాయ గ్రంథాల వంటి ఇతర గ్రంథాలు చంద్రగుప్తుడిని గొప్ప క్షత్రియ మూలం కలవాడని వివరిస్తుంది. గౌతమ బుద్ధుని శాక్య వంశానికి చెందిన ఒక శాఖ అయిన మోరియా వంశానికి చెందిన వంశికుడిగా అతన్ని వర్ణించారు.^[6] కోసల రాజు విదుదాభా దాడి తరువాత మోరియా వారి పూర్వీకుల రాజ్యాన్ని విడిచి వెళ్లి నెమళ్ళకు ప్రసిద్ధి చెందిన ప్రాంతంలో ఫీరవడ్డాడు. నెమళ్ళు (పాలి భాషలో "మోరా") నివసించిన ప్రాంతంలో నివసించినందున వారు "మోరియాలు" అని పేలువబడ్డారు. మహో-బోధి-వంసా మోరియా రాజధానిని మోరియా-నగరా అని, దిఘు-నికాయ ఈ ప్రాంతానికి పిప్పలి-వనా అని పేరు పెట్టారు.^[7] ఈ పురాణ వైవిధ్యం బర్మ గ్రంథాలలో ప్రస్తావించబడినది. అడ్డతాతతు (బహుశా అజతాశత్రు) ఉఁచకోత నుండి తప్పించుకున్న వైశాలి యువరాజులకు మోరియా-నగరా పుర్యీకతను ఆపాదించాడు.^[8]

జైన సంప్రదాయ గ్రంథం పారిపీష్టపార్వనాతులో చంద్రగుప్తుడి తల్లి రాజుకు చెందిన నెమళ్ళను పెంచడంలో ప్రసిద్ధి చెందిన ఒక సమాజ అధిపతి కుమారై అని నమోదు చేయబడింది.^[9] చంద్రగుప్తుడు " సేవకవృత్తికి చెందిన జీవితంలో జన్మించినప్పటికీ చక్రవర్తి పదవిని ఆశించమని ప్రేరేపించబడ్డాడు" అని జస్మిను పేర్కొన్నాడు.^[9] కొన్ని పురాణ గ్రంథాలలో మౌర్యాలను అధికంగా శూద్ధులు, అన్యాయులు (శార్ధ-ప్రార్థస్త్వ-ఛథరికా)గా వర్ణించారు.^[10] మార్గుండేయ పురాణం వాటిని అసురులుగా ముద్రపేస్తుంది. బోధమతం, జైన మతం పట్ల మౌర్య రాజుల మొగ్గ దీనికి కారణమని ఇటువంటి ప్రతికూల చిత్రణలు చెప్పారు.^[11] కథసరిత్సుగర, బృహతు-కథ-మంజారి గ్రంథాలలో నమోదు చేయబడిన కాశ్మీరీ సంప్రదాయ గ్రంథాల ఆధారంగా చంద్రగుప్తుడు పూర్వంలో-నందుడి కుమారుడు.^[6]

అయినప్పటికీ చరిత్రకారుడు ముఖ్యీ ఈ సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ, నాటకంలో "వృషల" అనే పదాన్ని చంద్రగుప్తుడి శత్రువులు మాత్రమే ఉపయోగిస్తారని వాదించారు; నాటకంలోని మరొక భాగం "వృషాల" ను "రాజులలో అత్యుత్తమమైనది" అని అర్థం. నాటకంలోని అనేక వాక్యాలలో దీనిని చాణక్య ప్రేమపూర్వక పదంగా ఉపయోగిస్తారు. నాటకంలో "కులూ-హినా" అనే పదాన్ని చంద్రగుప్తుడు వినయపూర్వకమైన "క్షత్రియ" నేపథ్యం నుండి వచ్చాడని అర్థం అని ముఖ్యీ వాదించాడు. ముద్రాక్షసం చాలా తరువాతి మూలం అని అందువల్ల తక్కువ విశ్వసనీయతగా పరిగణించాలని కూడా ముఖ్యీ అభిప్రాయపడ్డారు. ఉదాహరణకు నందులను తక్కువ-స్థాయి పుట్టుకతో ముద్రించిన మునుపటి మూలాల (పురాణాలు వంటివి) కాకుండా ముద్రరాక్ష నందులు "విశిష్టమైన వంశ శూద్ధులు" అని పేర్కొన్నారు.

ముద్రరాక్షసం మీద 18 వ శతాబ్దపు వ్యాఖ్యాత ధుండిరాజు చంద్రగుప్త మౌర్యుడు అనే రాజు కుమారుడని పేర్కొన్నాడు. మౌర్యుడు సరవత-సిద్ధి అనేరాజు చిన్న భార్య రాణి ముర కుమారుడు. ముర "వృషల" కుమారై. తొమ్మిది మంది సంద రాజులు కూడా సరవత-సిద్ధి కుమారులు, కానీ వారు వారు రాజు పెద్దభార్య రాణి సునంద (క్షత్రియకాంత) కుమారులు.^[12] రాజ్య పైన్యాన్ని నడిపించడానికి సరవత-సిద్ధి తన సంద కుమారులను అధిగమించి మౌర్యుడిని ఎన్నుకున్నాడు. కాని సందకుమారులు చంద్రగుప్తుడిని మినహాయించి మౌర్యుడిని, ఆయన కుమారులు అందరినీ పూత్య చేశారు. చంద్రగుప్తుడు తప్పించుకుని వెళ్లి సందాల శత్రువు అయ్యాడు.^[13]

పీర్చు మరియు బిరుదులు

గ్రీకు రచయిత పైలార్సు (క్రీ.పూ. 3 వ శతాబ్దం) (ఎథినియను ఉదహరించబడ్డాడు) చంద్రగుప్తుడిని "సాండ్రోకోష్టోసు" అని పేర్కొన్నాడు. తరువాతి గ్రీకో-రోమను రచయితలు ప్లాబో, అరియను, జస్మిను (సుమారు 2 వ శతాబ్దం) ఆయనను "సాండ్రోకోటసు" అని పేర్కొన్నారు. ^[14] గ్రీకు, లాటిను వృత్తాంతాలలో చంద్రగుప్తుడు సాండ్రోటోసు, ఆండ్రోకోటసు అని పేర్కొనబడింది. (*Greek: Lua error in package.lua at line 80: module 'Module:Exponential search' not found.*).^{[15][16]}

ముద్రారాజునం అనే సంస్కృత నాటకంలో రాజు చంద్రగుప్తుడిని "చంద్రా-సిరి" (చంద్ర-శ్రీ), "పియాడంసనా" (ప్రియ దర్శనం), వ్యాఘర పేరొన్నబడ్డాడు. [14] పియాడంసనా ఆయన మనవడు అశోకుడు పియాదాసికి సమానం. [17] సాంప్రదాయేతర వ్యక్తులను సూచించడానికి భారతీయ పురాణాలలో, న్యాయ గ్రంథాలలో "వ్యషల" అనే పదాన్ని ఉపయోగిస్తారు. ఒక సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇది గ్రీకు రాజు శీరిక బాసిలియసు నుండి ఉధ్వవించి ఉండవచ్చు. కానీ దీనికి ఖచ్చితమైన ఆధారాలు లేవు: భారతీయ వనరులు దీనిని అనేక రాజకుంటుంబానికి చెందని వారికి, ముఖ్యంగా సంచరిస్తున్న గురువులకు, సన్యాసులకు వరిస్తాయి. [18]

బాల్య జీవితం

చంద్రగుప్తుని యువవనం గురించి ఏ సమాచారమూ అందుబాటులో లేదు. ఇప్పుడు తెలిసిన సమాచారమంతా తరువాతి సంస్కృత, గ్రీకు, లాటిన్ రచనల ఆధారంగా సేకరించినవే.

భారతీయుల సాంప్రదాయం ప్రకారం తత్కశిల విశ్వవిద్యాలయం లో ఆచార్యుడైన చాణక్యుడు అనే గురువుకు అల్మ్యాండ్రు భారతదేశం మీద దండయాత్ర సమయంలో తూర్పు భారతదేశానికి చెందిన మాగధ సామ్రాజ్యంలో దౌరికాడని చెపుతారు. ఒక కథ ప్రకారం చంద్రగుప్తుడు చిన్న పీలివాడిగా ఉన్నపుడు వారి ఆటలలో చంద్రగుప్తుడు రాజుగా వ్యవహరించేవాడు. ఈ కథల్లో నేరాలు చేసేవారికి శిక్షలు వేసి న్యాయం జరిపించేవాడు. చాణక్యుడు చంద్రగుప్తుని తెలివితేటలనూ ధర్మ సూక్ష్మతనూ చూసి అచ్చేరువొందాడు. చంద్రగుప్తుడి తత్కశిల అతడిని తత్కశిల విద్యాలయానికి పంపించమని కోరాడు. అందుకు ఆమె అంగీకరించడంతో అతడు అక్కడే విద్యనభ్యసించాడు. వీరు కూడా చంద్రగుప్తుని పూర్వీకులు రాజుగారి దాసీలకు పుట్టిన వారసి, అతని తల్లి ముర పేరు మౌర్య సామ్రాజ్యాన్ని స్థాపన చేశాడని నమ్ముతున్నారు.

సింహాశ బోధ్య సంప్రదాయగ్రంథాల ఆధారంగా మోరియా వంశానికి అధివతి అయిన చంద్రగుప్తుడు తండ్రి ఆయన తల్లి గర్వవతిగా ఉన్నప్పుడు యుద్ధంలో మరణించాడు. అతని తల్లి తన సోదరుల రక్షణలో పుప్పు-పురా ("పుప్పు-పురా, "ఫ్లవర్ సిటీ") నగరానికి పారిపోయింది. ఈ నగరాన్ని పాటలీపుత్రగా గుర్తించారు. దీనిని కుసుమ-పురా అని కూడా పిలుస్తారు (దీని అర్థం "పూల నగరం" అని కూడా అర్థం). ఆయన భద్రత కోసం, చంద్రగుప్తుడి మామలు ఆయనను ఒక పశుపులశాలకు తరలించారు. అక్కడ ఆయన ఒక పశుపులకాపరిగా జీవించాడు. చంద్రగుప్తుడు పెరుగుతున్న సమయంలో పశుపులకాపరి చంద్రగుప్తుడిని ఒక వేటగాడికి విక్రయించాడు. వేటగాడు చంద్రగుప్తుడిని పశుపులను పోపించడానికి నియమించాడు. [19][8]

జిస్టీను అభిప్రాయం ఆధారంగా చంద్రగుప్తుడు ("సాంక్రోకోటుసు") తన అగోరప ప్రవర్తనతో నందరాజును ("నంద్రం" లేదా "నంద్రును") కించపరిచాడు. దీని కారణంగా రాజు అతన్ని చంపమని ఆదేశించాడు. [9] చంద్రగుప్తుడు తప్పించుకుని తిరుగుబాటుదారుడయ్యాడు. [20] జిస్టీను రచనల ఆధారంగా కొన్ని ప్రారంభ ముద్రిత సంచికలు "అల్మ్యాండ్రు"కు బదులుగా "నడ్రం" ను తప్పుగా పేరొన్నాయి; ఈ లోపం ఫిలాలజిస్టు జెడబల్యు మెక్క్రిండిలె 1893 అనువాదంలో సరిదిద్దబడింది. 20 వ శతాబ్దింలో చరిత్రకారులు హోం చంద్ర రాయ చౌదరి, ఆర్. సి. మజందార్ "అల్మ్యాండ్రుం" సరైన పరసం అని విశ్వసించారు. జిస్టీను చంద్రగుప్తే, అల్మ్యాండరు దిగ్గేటు ("అల్మ్యాండ్రుం") మధ్య జరిగిన సమావేశాన్ని సూచిస్తున్నారని సిద్ధాంతికరించారు. అయినప్పటికీ ఇది తప్పు: మునుపటి శతాబ్దింలో చరిత్రకారుడు ఆత్మైడు వాను గుబ్బెడు చేసిన పరిశోధనలో "నాండ్రం" అనేది బహుళ ప్రాతప్రతులు మధుతు ఇవ్వబడిన సరైన పరసం అని తేలింది: ఒకే లోపభాయిష్ట ప్రాతప్రతులు మాత్రమే "అల్మ్యాండ్రుం" గురించి ప్రస్తావించాయి. [21]

జిస్టీను చంద్రగుప్తుడు, జంతుపులతో సంబంధం ఉన్న పలు సంఘటనల గురించి ప్రస్తావించాడు. మొదటి సంఘటనలో నంద్రం నుండి తప్పించుకున్న తరువాత చంద్రగుప్తుడు నిద్రపోతున్నప్పుడు ఒక పెద్ద సింహం ఆయన వద్దకు వచ్చి ఆయనను మెల్లగా నాలుకతో నాకి మేల్కుల్చిం తరువాత వెళ్లిపోయింది. రెండవ సంఘటనలో చంద్రగుప్తుడు అల్మ్యాండర సైనికులతో యుద్ధానికి సిద్ధమవుతున్నప్పుడు ఒక పెద్ద అడవి ఏనుగు అతని వద్దకు వచ్చి మచ్చిక చేసుకుని యుద్ధంలో అతనికి మాగ్రనిదేశం చేసింది. [22] రేవుడరి అభిప్రాయం ఆధారంగా ఈ కథనాలు జిస్టీను బోధ్య ఇతిహాసాల గురించి తెలుసుకున్నాయని సూచిస్తున్నాయి. ఇందులో చంద్రగుప్తుడు వేటగాడుతో ఉన్న అనుబంధాన్ని పేరొన్నాడు. [8]

చాణక్యుడితో (కౌటిల్యుడు) సమావేశం

దస్తం:Chandragupt maurya Birla mandir/చంద్రగుప్తుడు(బిర్లా మందిరం)
6 dec 2009 (31) (cropped).JPG
A modern statue depicting Chandragupta Maurya,/చంద్రగుప్త మౌర్య లజ్జి నారాయణ ఆలయం. Laxminarayan Temple, Delhi

నంద రాజవంశాన్ని పడగొట్టడంలో చంద్రగుప్తుని గురువు చాణక్య ఒక ముఖ్యమైన పాత్ర పోవించాడని పురాతన భారతీయ వర్గాలు సూచిస్తున్నాయి.^[23] బౌద్ధ సంప్రదాయ గ్రంథాల ఆధారంగా చాణక్యుడు ("తక్షశిల") కు చెందినవాడు. ఆయన అభ్యాసకుడుగా పాటలీపుత్రకు వచ్చాడు.^[24] పాటలీపుత్ర రాజు "రాజు ధన నంద" తన వికారమైన శారీరక రూపానికి అవమానించాడు. బదులుగా చాణక్యుడు నంద రాజవంశాన్ని నాశనం చేస్తానని ప్రమాణం చేశాడు.^[25] తదనంతరం ఆయన చంద్రగుప్తుడిని చూడటం జరిగింది. ఆయన ఇతర అబ్యాయులతో ఆడుకునే సమయంలో రాజుగా నటించేవాడు. ఈ ఆటలో భాగంగా చంద్రగుప్తుడు హోస్యాభరితమైన రాజునభలను నిర్వహించి అక్కడ ఆయన తీర్పులు ఇచ్చేవాడు. ఈ హోస్యాభరితమైన కోర్టులలో చాణక్యుడిని చంద్రగుప్తుడిని చూసి ఆయన నాయకత్వ లక్షణాలకు ముగ్గుడయ్యాడు. తరువాత చంద్రగుప్తుడి తండ్రి వేలగాడైన పెంపుడు-తండ్రికి 1,000 కార్పూపానాలు (నాణేలు) చెల్లించి ఆయనను కొన్నాడు. తరువాత ఆయన చంద్రగుప్తుడిని తక్షశిలకు తీసుకువెళ్లాడు. ఇది విధ్యాభ్యాసానికి అత్యంత వ్రస్తిద్ది చెందింది. అది బాలుడికి 8-9 సంవత్సరాలు సమస్త విద్యలను ఇచ్చింది.^[19] రాజు అవమానించినట్లు భావించిన చాణక్యుడు నందరాజవంశాన్ని నాశనం చేస్తానని ప్రమాణం చేశాడని ముద్దాశసంలో పేర్కొన్నాడు.^[25] గ్రీకో-రోమను రచయిత పూటార్యు తన "లైఫ్ ఆఫ్ అల్గ్జాండ్రు" లో చంద్రగుప్తుడు ("అండ్రూకోటును") అల్గ్జాండ్రును యువకుడిగా తరువాత నందరాజు అంతగా ప్రజాదరణ పొందలేదని ప్రకటించాడు. అల్గ్జాండ్రు భారతదేశాన్ని సులభంగా జయించగలడు.^{[20][26]}

పాలనాకాలం

చంద్రగుప్తుడు జన్మించినసమయం గురించి పురాతన గ్రంథాలలో ఏది ప్రస్తావించలేదు. భారతదేశం మీద దాడి చేసిన సమయంలో (క్రీ.పూ. 326-325) అల్గ్జాండ్రును చూసినసమయంలో ఆయన యువకుడని పూటార్యు పేర్కొన్నాడు కనుక ఆయన సి. క్రీ.పూ. 350 లో జన్మించాడని భావిస్తున్నారు.^[27] చరిత్రకారులు ఇర్పాను హాబీబు, వివేకానంద చంద్రగుప్త పాలనను సి. క్రీ.పూ. 322-298.^[23] గ్రీకో-రోమను గ్రంథాల ఆధారంగా అల్గ్జాండ్రు భారతదేశం మీద దాడి చేసిన కొద్దికాలానికి చంద్రగుప్తుడు అధికారంలోకి వచ్చాడు. అల్గ్జాండ్రు మరణం తరువాత (క్రీ.శ. 323) అల్గ్జాండ్రు సాత్రపీలమీద దాడి చేశాడు. ఇప్పుడు యుద్ధానికి (క్రీ.పూ. 301) ముందు మొదటి సెలూకను నికాటరు చంద్రగుప్తాతో ఒక ఒప్పందాన్ని ముగించాడని కూడా ఈ గ్రంథాలు పేర్కొన్నాయి.^[28] ఈ గ్రంథాలు చంద్రగుప్తుడి పాలన ముగింపును సూచించలేదు. కాని భారతీయ సంప్రదాయగ్రంథాలు చంద్రగుప్తకు 24 సంవత్సరాల పాలన చేసాడని సూచిస్తున్నాయి.^[29]

బౌద్ధ సంప్రదాయ గ్రంథాలు చంద్రగుప్త అధిరోహణ గౌతమ బుద్ధుని మరణం తరువాత 162 సంవత్సరాల నాటిదని సూచిస్తుంది. బుద్ధుని మరణం క్రీ.పూ. 544 లో (శ్రీలంక సంప్రదాయ గ్రంథాల ఆధారంగా) క్రీ.పూ. 486 లో (కాంటోనీసు సంప్రదాయ గ్రంథాల ఆధారంగా) జరిగింది. ఈ విధంగా బౌద్ధ సంప్రదాయ గ్రంథాల ఆధారంగా చంద్రగుప్తుడు క్రీస్తుపూర్వార్షం 382 లేదా క్రీస్తుపూర్వార్షం 324 లో సింహసనాన్ని అధిష్టించాడు. చారిత్రక ఆధారాలు క్రీ.పూ. 382 తేదీకి మద్దతు ఇవ్వాడు. కాని క్రీ.పూ. సమకాలీన గ్రీకో-రోమను గ్రంథాలలో ఇచ్చిన తేదీలతో క్రీ.పూ. 324 తేదీని రాజీ చేయవచ్చు.^[30]

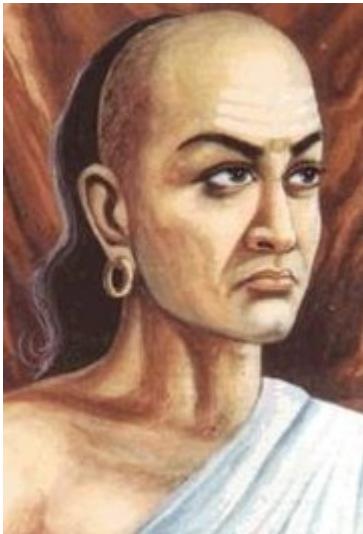
పోమచంద్ర పరిష్ఠార్ధను, భద్రేశ్వర కహావళి వంటి జైన రచయితల 12 వ శతాబ్దపు గ్రంథాల ఆధారంగా మహావీరుడు మరణశించిన 155 సంవత్సరాల తరువాత చంద్రగుప్తుడు సింహసనాన్ని అధిష్టించాడు. 14 వ శతాబ్దపు జైన రచయిత మెరుతుంగా తన విచారశేషిలో మహావీర మరణశించిన 215 సంవత్సరాల తరువాత ఆరోహణ జరిగిందని పేర్కొన్న ఇతర వనరులను సూచిస్తుంది. మెరుతుంగా కాలక్రమం ఆధారంగా ఈ తేదీ క్రీ.పూ. 313 కు అనుగుణంగా ఉంటుంది. అయినప్పటికీ మహావీరుడు మరణశించిన తేదీ కూడా చర్చాస్తంగా ఉంది. జైన రచయితలలో ఏకాబ్లషాయం లేకపోవడం కారణంగా మెరుతుంగా తేదీల ఖచ్చితత్వం మీద సందేహాన్ని కలిగిస్తుంది. అంతేకాకుండా ఈ తేదీ బౌద్ధ సంప్రదాయంలో రాజీవడదు.^[30]

సామ్రాజ్య నిర్వాచనం

Chandragupta Maurya was the founder of the Maurya Empire in ancient India.^{[31][32]}

పైస్యనిర్వాచనం

బౌద్ధమత గ్రంథాల మహావంశ భాష్యం ఆధారంగా తక్షశిలలో చంద్రగుప్తుడి విద్య పూర్తయిన తరువాత చంద్రగుప్తుడు, చాణక్యుడు వివిధ ప్రాంతాల నుండి పైనికులను సేకరించడం ద్వారా పైన్యాన్ని పెంచారు. చాణక్యుడు, చంద్రగుప్తుడిని ఈ పైన్యానికి నాయకుడిగా చేసాడు.^[33] లోహం (ధాతు-వడ) ద్వారా పొందిన సంపదను ఉపయోగించి ఈ పైన్యాన్ని పెంచారని జైన గ్రంథం పారిష్ఠార్ధను పేర్కొంది.^[34] జైన ఆధారంగా చంద్రగుప్తుడికి 6 లక్షల (6,00,000) పైనికులు ఉన్నారు.^[35] ఆయన అల్గ్జాండ్రు

Chandragupta's guru was Chanakya, a teacher who taught him as a child and with whose counsel he built the Empire. This image is a 1915 artistic portrait of Chanakya.

నుండి తప్పించుకున్న తరువాత సాయిధ వ్యక్తుల సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేశాడు. కొన్ని ఆధునిక అనువాదాలు ఈ పురుషులను దొంగలుగా వర్ణించాయి. కాని జస్టిను ఉపయోగించిన అనులు వ్యక్తికరణ కిరాయి సైనికుడు, మేటగాడు లేదా బందిపోటు అని అర్థం. [36]

సందసామ్రాజ్యాన్ని జయించుట

కీస్టపూర్వం 322 లో చంద్రగుప్త సైన్యం నంద రాజుని పాటలీపుత్రును జయించింది. [9] పాటలీపుత్రులో చంద్రగుప్తుడి పోరాటం గురించిన చారిత్రాత్మకంగా విశ్వసేంచతగిన ఆధారాలు అందుబాటులో లేవు. శతాబ్దాల తరువాత ప్రాసిన ఇతిహాసాలు అస్థిరంగా ఉన్నాయి. మిలిందపాన్నా వంటి బౌద్ధ గ్రంథాల ఆధారంగా మగధను దుష్ట నందరాజవంశం పాలించింది. చాణక్యుడి సలహాలో చంద్రగుప్తుడు ధర్మాన్ని పునరుద్ధరించడానికి సులభంగా జయించాడు. [37]. [38] హిందూ, జ్యేష్ఠ గ్రంథాల ఆధారంగా నంద రాజవంశం బాగా శిక్షణ పాందిన శక్తివంతమైన సైన్యాన్ని కలిగి ఉన్నందున ఈ పోరాటం తీవ్రరూపం దాల్చింది. చంద్రగుప్తా, చాణక్యులు మొదట పాత్ములతో బలీయమైన సైన్యాన్ని నిర్మించారు. [39][38]

మహావంశ భాష్యం ఆధారంగా చంద్రగుప్తా సైన్యం సరిహద్దు ప్రాంతంలోని గ్రామాలను దోచుకుని తరువాత నందా రాజుని వైపు వెళ్ళింది, కాని ఓడిపోయింది. ఒక మహిష పిల్లవాడిని ఆహారం మధ్యలో మాత్రమే తినడం, అంచులను వదిలివేయడం చూసిన తల్లి " సరిహద్దు ప్రాంతాలను స్వాధీనం చేసుకునే ముందు రాజుని మీద దాడి చేయడానికి ప్రయత్నించిన చంద్రగుప్తుడిలా చేస్తున్నావని " పిల్లవాడిని మందలించడం విని తన తప్పును గ్రహించిన చంద్రగుప్తుడు నందా సామ్రాజ్యం సరిహద్దు వద్ద ఒక కొత్త పోరాటం ప్రారంభించాడు. నందా రాజునికి వెళ్లి ముందు క్రమంగా వివిధ సరిహద్దు భూభాగాలను జయించాడు. అయినప్పటికీ స్వాధీనం చేసుకున్న భూభాగాల మీద పాలనను పటిష్టం చేయకపోవడం పారపాటు చేశాడు. దీని పాలకులు అధికారాన్ని తిరిగి పాంది అతని సైన్యం వెనుక భాగంలో దాడి చేశారు. [40] ఆయన స్వాధీనం చేసుకున్న భూభాగాల్లో దండులను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా తన వ్యాప్తాన్ని మెరుగుపరిచాడు. చివరికి నందా రాజుని పాటలీపుత్రును ముట్టడించి అక్కడ ఆయన ధనా నంద రాజును చంపాడు. [41]

పారిష్టపర్వతును పేర్కొన్న ఇదే పురాణం ఆధారంగా చాణక్యుడు, చంద్రగుప్తుడు నంద రాజ్యంమీద దాడి చేసారని నిర్ధారించాడు. వేడి ఆహారం మధ్యలో వేలు తగలబెట్టిన పిల్లలలూగా అంచుల నుండి తినకుండా అని పిల్లవాడిని మందలించిన తల్లిని చూసి చాణక్యుడు జూనం తెచ్చుకుని హిమావత్సుపు రాజు పర్వతకుడితో పాత్ము పెట్టుకున్నాడు. తరువాత చంద్రగుప్తుడు, చాణక్య సైన్యం క్రమంగా నంద భూభాగాలను స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. చివరికి నందరాజుని పాటలీపుత్ర మీద దాడి చేసింది. నందరాజు ఓడిపోయినప్పటికీ ఆయన ఇద్దరు భార్యలు, కుమార్తెలో పాటలీపుత్రులో సజీవంగా ఉండడానికి అనుమతించాడు. [42] ఆయన కుమార్తె చంద్రగుప్తుడిని ప్రేమించి, ఆయనను వివాహం చేసుకుంది. [7]

మిలిండా ప్రశ్నలో ఆక్రమణ సమయంలో నందా సైన్యాధ్యక్షుడుగా భద్రసాల ఉన్నాడని పేర్కొన్నాడు. [43]

ముద్రారాక్షసంలో ఈ విజయం కల్పితంగా ఉంది. దీనిలో చంద్రగుప్తుడు మొదట పంజాబును సాంతం చేసుకున్నాడని, తరువాత చాణక్యుడు సలహా మేరకు పర్వతక అనే ఫ్లానిక రాజుతో పాత్ము పెట్టుకుని నంద సామ్రాజ్యం మీద దాడి చేయడానికి ముందుకు సాగాడని చెబుతారు. [44] ఇప్పటికే స్వాధీనం చేసుకున్న ప్రాంతాల నుండి కిరాయి సైనికుల సహాయంతో, గెరిల్లా యుద్ధ పద్ధతులను ఉపయోగించడం ద్వారా చంద్రగుప్తుడు మగధ రాజుని కుసుమపుర (ఇప్పుడు పాట్టు) ను ముట్టడించాడు. [45][46] చరిత్రకారుడు పి. కె. భట్టాచార్య, మగధ ప్రారంభ ఏకీకరణ తరువాత భూభాగాలను క్రమంగా స్వాధీనం చేసుకోవడం ద్వారా ఈ సామ్రాజ్యం నిర్మించబడిందని పేర్కొన్నాడి. [46]

నందరాజవంశం ముగియడంతో, గంగా మైదానాల వనరులను స్వాధీనం చేసుకోవడానికి చంద్రగుప్తుడు చాణక్యుడు వ్యాపోలను ఉపయోగించాడు. [47] ఒక సామ్రాజ్యాన్ని విస్తరించడానికి, సంఘటితం చేయడానికి, చంద్రగుప్తుడు రాజ్యానాలోని సింహాపుర రాజు, కథింగ రాజు (ఆధునిక ఒడిశా) తో పాత్ము పెట్టుకొని ఉండవచ్చు. [48]

వాయవ్య భూభాగాలను జయించుట

అలెగ్జాండరు ది గ్రేటు భారత పోరాటానికి నాయకత్వం వహించిన గ్రీకులు క్రీస్తుపూర్వం 327-325 కాలంలో వాయవ్య భారతదేశం మీద దాడి చేశారు. అలెగ్జాండరు క్రీస్తుపూర్వం 325 లో భారతదేశాన్ని విడిచిపెట్టాడు. కొత్తగా స్వాధీనం చేసుకున్న భూభాగాల నియంత్రణను గ్రీకు గవర్నర్లు, సామంతులకు విడిచిపెట్టాడు. [49]

భారతీయ ప్రాతపూర్వక ఆధారాలు చంద్రగుప్తాకు గ్రీకుల పట్ల ఉన్న శత్రుత్వం గురించి ప్రస్తావించలేదు (భారతీయ సాహిత్యంలో "యవనులు"): నందరాజును తన ప్రధాన ప్రత్యుర్మిగా మాత్రమే పేర్కొన్నారు. అయినా జ్యోతిసు చంద్రగుప్తుడిని వాయవ్య భారతదేశంలో అలెగ్జాండరు వారసుల ప్రత్యుర్మిగా పేర్కొన్నాడు. [23] అలెగ్జాండరు మరణం తరువాత భారతీయులు ఆయన గవర్నరులను చంపి గ్రీకు పాలన నుండి భారతదేశ స్వచ్ఛను సాధించిన నాయకుడు సాంట్రోటోటసు (చంద్రగుప్తాతో గుర్తించబడ్డాడు) అని జ్యోతిసు పేర్కొన్నాడు. [9] క్రీస్తుపూర్వం 323-321 నాటికి అలెగ్జాండరు తిరోగునం జిరిగిన కొద్ది సంవత్సరాలలో చంద్రగుప్తుడి పైన్యం వాయవ్య ఉపభండంలోని గ్రీకు పాలిత నగరాలలో కొన్నింటిని ఓడించింది. [50] అలెగ్జాండరు గవర్నర్లలో ఇదరెన నికానోరు, ఫిలిష్టను చంద్రగుప్తుడి కిరాయి సైనికులు హత్య చేసి ఉండవచ్చు. [51][9] ఆయన బహుళ అలెగ్జాండరు సాత్మీలతో పోరాడాడు. క్రీస్తుపూర్వం 317 నాటికి యుద్ధముతో సహా కొంతమంది పాలకులు ఈ భూభాగాన్ని విడిచిపెట్టాడు; క్రీస్తుపూర్వం 316 లో బాబిలోనుకు బయలుదేరే వరకు పీతాను సింధు నదికి సమీపంలో ఉన్న నగరాలను పరిపాలించాడు.

Chandragupta had defeated the remaining Macedonian satrapies in the northwest of the Indian subcontinent by 317 BCE.

సెల్యూకసుతో యుద్ధం మరియు వివాహసంబంధాలు

అలెగ్జాండరు క్రీస్తుపూర్వం 312 లో బాబిలోను రాజులానితో సెల్యాసిదు రాజ్యాన్ని షాపించాడు. ఆసియాలో అలెగ్జాండరు పూర్వ సామ్రాజ్యాన్ని చాలావరకు అలెగ్జాండరు పైన్యాధ్యాథుడు మొదటి సెల్యూకసు నికాటరు స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. తూర్పు భూభాగాలను భాకీయా, సింధు వరకు ఉన్న భూభాగాలను స్వంత అధికారం కింద ఉంచాడు. [52][53] క్రీపూ 305 లో ఆయన చంద్రగుప్తుడిని [54] (గ్రీకు సాంట్రోటోటసులో) తో విభేదించాడు:

పారుగు దేశాల కోసం ఎల్లప్పుడూ వేచి ఉంటూ ఆయుధాలతో బలంగా, కౌన్సిలుతో ఆయన మేసాపాటేమియా, అర్ధేనియా, 'సెల్యూసిదు' కప్పడోసియా, పెర్సు, పాథియా, బాత్రీయా, అరేబియా, టాపురియా, స్క్రీయా, అరాచోసియా, హీరాక్రీయా, అలెగ్జాండరు స్వాధీనం చేసుకున్న ప్రక్కన ఉన్న ఇతర ప్రాంతాలను సాంతం చేసుకోవడం ద్వారా ఆయన సామ్రాజ్య సరిపొద్దులు (అలెగ్జాండరు తరువాత) ఆసియాలో విస్టృతంగా ఉన్నాయి. ప్రిజియా నుండి సింధు వరకు మొత్తం ప్రాంతం సెల్యూకసు లోబడి ఉంది. ఆయన సింధును దాటి, భారతీయుల రాజు సాంట్రోటోటసు (చంద్రగుప్త మౌర్యుడు) తో యుద్ధం చేసి వారు ఒకరితో ఒకరు సంధి చేసుకుని, వివాహ సంబంధాన్ని కుదుర్చుకునే వరకు ఆ ప్రవాహం ఒడ్డున నివసించాడు. ఈ దోషిడీలలో కొన్ని ఆంటిగోను మరణానికి ముందు, తరువాత జరిగాయి.

—Appian, *History of Rome*, The Syrian Wars 55 (http://www.livius.org/ap-ark/appian/appian_syriaca_11.html)

ఆర్. సి. మజందారు, డి. డి. కోసాంబి అభిప్రాయం ఆధారంగా సింధుకు పశ్చిమాన ఉన్న పెద్ద భూభాగాలను చంద్రగుప్తాకు అప్పగించిన సెల్యూకసు బలహితానపడినట్లు తెలుస్తుంది. మౌర్య సామ్రాజ్యం అరాచోసియా (కందహారు), గెంతోసియా (బలూచిస్తాను), వరోపమిసాడే (గాంధార) లను తన సామ్రాజ్యంలో చేరింది. [55][56][lower-alpha 1]

షైబో అభిప్రాయం శాంతి ఒప్పందాన్ని లాంఘనప్రాయంగా చేయడానికి చంద్రగుప్తుడు సెల్యూకసుతో వైవాహిక ఒప్పండంలో నిమగ్నమయ్యాడు: [59]

గతంలో పర్సియస్కు చెందిన సింధు వెంట ఉన్న కొన్ని దేశాలను భారతీయులు ఆక్రమించారు: అలెగ్జాండరు స్వాధీనత కోల్పోయిన తరువాత సెల్యూకుసు అక్కడ తన సాంత స్థావరాలను స్థాపించాడు. వివాహ ఒప్పందం (ఎపిగామియా, గ్రీక్: Ἐπιγαμία) పర్యవసానంగా సెల్యూకుసు నికాటరు వాటిని సాండ్రోకోటుసుకు ఇచ్చి దానికి బదులుగా ఐదు వందల ఏనుగులను అందుకున్నాడు.

—ష్టోబో 15.2.1(9)^[60]

"చంద్ర గుట్టా మౌర్య తన వథువును బాబిలోను నుండి స్వీకరించాడు": "చంద్ర గుట్టా మౌర్య తన వథువును బాబిలోను నుండి రంజింపనేస్తాడు": అప్పియునుకు సంబంధించిన సెల్యాసిదులు, చంద్రగుట్టా మౌర్య "వివాహ ఒప్పందం" వ్యాపోత్తుక వివరణ.^[58]

నిశ్చితార్థ ఒప్పందం వివరాలు తెలియపు.^[61] సెల్యూకుసు గురించి లభించే విస్తృతమైన వనరులలో భారతీయ యువరాణి గురించి ఎప్పుడూ ప్రస్తావించలేదు. కనుక వైవాహిక కూటమి వేరే విధంగా సాగిందని భావిస్తున్నారు. చంద్రగుట్టా లేదా అతని కుమారుడు జిందుసారా రాజవంశ పొత్తులను ఏర్పరుచుకునే సమకాలీన గ్రీకు విధానానికి అనుగుణంగా ఒక సెల్యాసిదు యువరాణులను వివాహం చేసుకున్నారు.^[62] భారతీయ పురాణ మూలాలు భవిష్య పురాణానికి చెందిన ప్రతిసర్గ పర్వం, చంద్రగుట్టడికి గ్రీకు ("యవన") యువరాణి, సెల్యూకుసు కుమార్తెతో జరిగిన వివాహం గురించి వివరించింది.^[63] ప్రారంభ మౌర్య వంశవృక్షాన్ని ఈ మూలం ఖచ్చితంగా వివరిస్తుంది:

చంద్రగుట్టుడు పొనన (యవన రాజు) రాజు సులువా కుమారైను వివాహం చేసుకున్నాడు. ^[64] అందువలన ఆయన బోధ్యులను, యవనులను కలిపి 60 సంవత్సరాలు పాలించాడు. ఆయన జిందుసారుడికి జన్మనిచ్చాడు. తండ్రి పాలించినంత కాలం జిందుసారుడు కూడా సామ్రాజ్యాన్ని పాలించాడు. అతని కుమారుడు అశోకుడు. (ప్రతిసర్గ పర్వం)^{[65][66][63]}

బదులుగా చంద్రగుట్టుడు సెల్యూకుసుకు 500 యుద్ధ ఏనుగులను పంపాడు. ఇది ఇస్సును యుద్ధంలో సెల్యూకుసు విజయంలో కీలక పాత్ర పోషించింది.^{[67][59][68]} ఈ ఒప్పందంతో సెల్యూకుసు మెగాస్టినెసును రాయబారిగా చంద్రగుట్టడి వద్దకు పంచించాడు. తరువాత ఆంటియోకోసు పాట్టులోని మౌర్య రాజ్యసభకు డీమాకోసును రాయబారిగా చంద్రగుట్టడి కుమారుడు జిందుసార వద్దకు పంపాడు.^[70]

సెల్యూకుసు నికేటరు వంటి గ్రీకు పాలకులు ఆయనతో యుద్ధాన్ని నివారించారు. బదులుగా వివాహ కూటమిలోకి ప్రవేశించి వెనక్కితగ్గి పర్సియాలోకి వెళ్ళారు.^[71] గ్రీకు వర్గాల సమాచారం ఆధారంగా ఇద్దరు పాలకులు స్నేహపూర్వక సంబంధాలను కొనసాగిస్తూ బహుమతులను మార్చిడి చేసుకున్నారు. వారి ఒప్పందాన్ని అనుసరించి చంద్రగుట్టుడు వివిధ కామోద్దీపనలను సెల్యూకుసుకు పంపారని శాస్త్రీయ వర్గాలు చెబుతున్నాయి:^[62]

ధియోప్రాప్తసు ప్రజలను మరింత రంజింపజేయడంలో అద్భుతమైన సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉన్నాయని చెప్పారు. ఫిలార్జుసు ఆయనను ధృవీకరిస్తూ భారతీయుల రాజు సాండ్రోకోటుసు సెల్యూకుసుకు పంచిన కొన్ని బహుమతుల గురించి ప్రస్తావించాడు; అవి అద్భుతమైన ప్రేమను ఉత్సత్తు చేయడంలో మనోజ్ఞతను కలిగి ఉంటాయి. మరికొన్ని దీనికి విరుద్ధంగా ప్రేమను బహిమృతించడం గురించి వివరించాయి. నొక్కాటిసు ఎథీనియస్సు, "ది డిప్పోసాఫిష్పున్" బుక్ I, అధ్యాయం 32.^{[72][62]}

అర్టియను అభిప్రాయం ఆధారంగా అరాచోనియాలో నివసించిన మెగాస్టినెసు సెల్యూకుసు రాయబారిగా పాటలీపుర్తకు వెళ్ళాడు

దక్షిణ భూభాగ విజయం

సింధు నదికి పశ్చిమాన సెల్యూకసు భూభాగాలను స్వాధీనం చేసుకున్న తరువాత చంద్రగుప్త ఉత్తర భారత ఉపభండంలో బెంగాలు బే నుండి అరేబియా సముద్రం వరకు విస్తరించి ఉన్న విస్తారమైన సామృజ్యాన్ని కలిగి ఉంది. చంద్రగుప్తుడు తన సామృజ్యాన్ని వింధ్య శైఖి అవరోధం దాటి దక్షిణ పీఠభూమికి దక్షిణ దిశగా విస్తరించడం ప్రారంభించాడు.^[9] ఆయన విజయాలు పూర్తిచేసిన సమయానికి చంద్రగుప్తుడు సామృజ్యం ఉపభండంలో చాలాభాగం విస్తరించింది.^[73] దక్షిణాన "మౌరియా" యుద్ధాన్ని తమిళ రచన అహానానురులో మూడుసాధ్మ, పురనానురులో ఒకసారి సూచించబడింది. ఈ గ్రంథాల ప్రకారం, మౌరియా పైన్యం రథాలు రాళ్ళ ద్వారా కత్తిరించబడ్డాయి. క్రీ.పూ 5 వ శతాబ్దంలో ఈ గ్రంథాలు చంద్రగుప్త మౌర్యుని లేదా దక్షిణ ప్రాంతంలోని మౌరియాలను సూచిస్తాయా అనేది అస్పష్టంగా ఉంది.^[74]

పైన్యం

చంద్రగుప్త పైన్యం పెద్దది, బాగా శిక్షణ పొందింది, ఆయన సలహాదారు చాణక్యుడు సూచించిన విధంగా సైనికులకు జీతభల్యాలను ప్రభుత్వం నేరుగా చెల్లించింది. గ్రీకు రచనల ఆధారంగా లక్ష్లాది మంది సైనికులు ఉన్నట్లు అంచనా వేయబడింది.^[75] ఉదాహరణకు ఆయన పైన్యంలో 4,00,000 మంది సైనికులు ఉన్నారని ప్రస్తావించబడింది. ష్టోబో అభిప్రాయం ఆధారంగా "మెగాస్టోనీసు శాండ్రోటసు శిబిరంలో ఉన్నాడు. ఇందులో 4,00,000 మంది సైనికులు ఉన్నారు".^[76] మెగాస్టోనీసు రచన నుండి వచ్చిన ప్లిసీ ది ఎల్లరు, 6,00,000 పదాతిదశాలు, 30,000 అశ్వికదశాలు, 9,000 యుద్ధ ఏనుగులు ఉన్నట్లు నివేదించారు.^[77] చంద్రగుప్త పైన్యంలో సాకాలు, యవనాలు (గ్రీకులు), కిరాటాలు, కంభోజాలు, పారశీకులు, బహ్మికులు ఉన్నారని ముద్రరాక్షం పీర్సున్నది.^[78] భారతదేశం మొత్తాన్ని అణావివేసే సమయానికి చంద్రగుప్తుడి పైన్యం 6,00,000 సంఖ్యలో ఉంటుందని ప్లాటార్పు, ప్లిసీ ది ఎల్లరు అంచనా వేశారు.^[46] ప్లిసీ, ప్లాటార్పు, కూడా తూర్పున నందా ఆర్మీ బలాన్ని 200,000 పదాతిదశం, 80,000 అశ్వికదశం, 8,000 రథాలు, 6,000 యుద్ధ ఏనుగులుగా అంచనా వేశారు. ఈ అంచనాలు మౌర్యరాజుసభలోని సెలూసిదు రాయబారి మెగాస్టోనీసు మునుపటి అంచనాల మీద ఆధారపడి ఉన్నాయి.^[79]

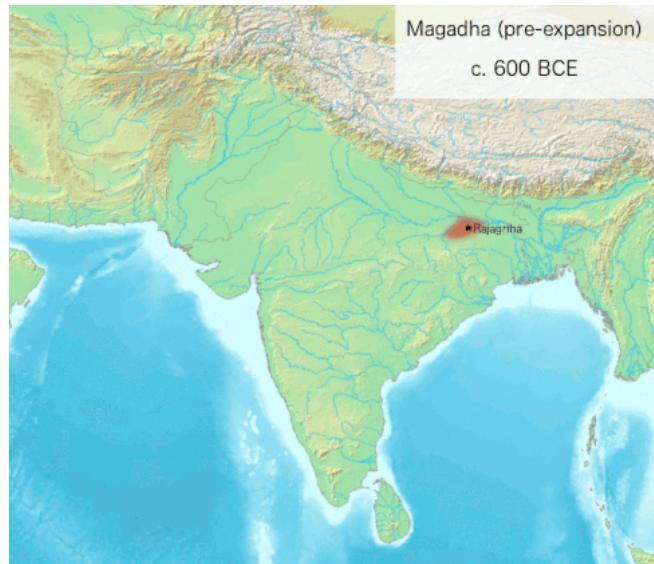
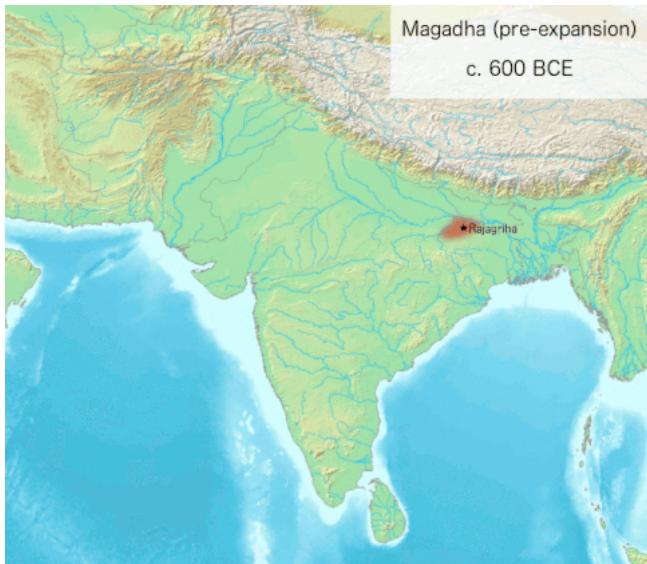
సాంరాజ్య విస్తరణ

క్రీ.పూ 320 లో పూర్వ నంద భూభాగాల మీద నియంత్రణ సాధించిన తరువాతి సంవత్సరాలలో చంద్రగుప్తుడు ఉత్తర భారతదేశం మీద తన పాలనను పటిష్టం చేసినట్లు తెలుస్తోంది. ఈ కాలంలో ఆయన సాగించిన సైనిక పోరాటాల గురించి ప్రాతపూర్వక ఆధారాలు లేవు. వాయువ్యంలో ఆయన సామృజ్యంలో ప్రస్తుత ఆఫ్సనిస్తాను, పాకిస్తాను భూభాగాలు ఉన్నాయి. ఎందుకంటే మొదటి సెలూకను నికేటరు ప్రస్తుత కాబూలు, బలూచిస్తానుకు తూర్పున ఉన్న అన్ని భూభాగాలను చంద్రగుప్తుడికి ఇచ్చాడు.^[80]

రుద్రదామను 2 వ శతాబ్దపు జూనాగ ad సిలాశాసనం పశ్చిమాన నేటి గుజరాతు వరకు చంద్రగుప్తుడి పాలన విస్తరించినట్లు ధృవీకరించబడింది. ఈ ప్రాంతంలోని సుదర్శన సరస్వతు చంద్రగుప్తుడి రాజప్రతినిధి వైశ్య పుష్టుగుప్తుడు ఆరంభించినట్లు శాసనం పీర్సుంది. ఈ ప్రాంతం మీద మౌర్యుల నియంత్రణ అదే శిలమీద ఉన్న అశోకుడి శాసనం ద్వారా మరింత ధృవీకరించబడింది. గుజరాతు నుండి ఆయన రాజధాని పాటలీపుత్ర మధ్య ఉన్న మధ్య భారతదేశంలోని మాల్వా ప్రాంతాన్ని చంద్రగుప్తుడు నియంత్రించాడని కూడా ఇది సూచిస్తుంది.^[81]

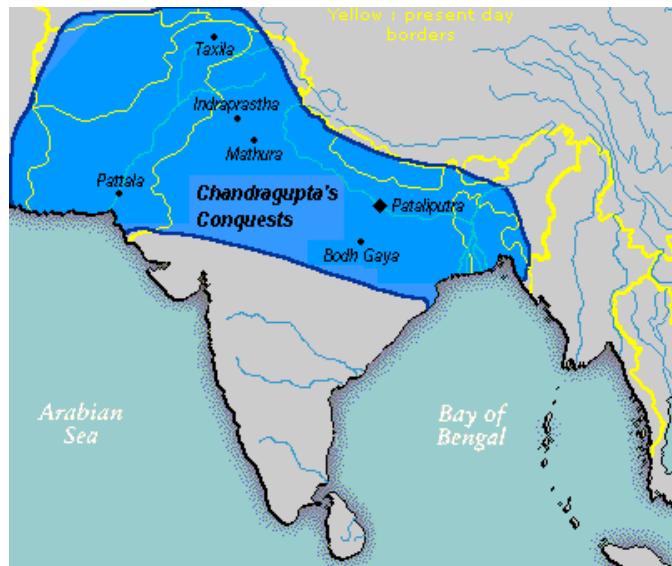
చంద్రగుప్తుడు సాధించిన ఇతర విజయాల గురించి అనిశ్చితి ఉంది. ముఖ్యంగా దక్షిణ భారతదేశంలోని దక్షిణ ప్రాంతంలో.^[81] తన మనవడు అశోకుడు పాలన సమయంలో (సి. క్రీస్తుపూర్వం 268) ఈ సామృజ్యం దక్షిణాన ప్రస్తుత కర్ణాటక వరకు విస్తరించింది. కాబట్టి దక్షిణ విజయాలు చంద్రగుప్తుడు లేదా అతని కుమారుడు బిందుసారుడు కారణమని చెప్పవచ్చు. చంద్రగుప్తుడు కర్ణాకటలో పునరుధరించిన తన జీవితాన్ని అంతం చేసిన జైన సంప్రదాయ గ్రంథాల ఆధారాలు సరైనవని భావిస్తే చంద్రగుప్తుడు దక్షిణ ఆక్రమణాను ప్రారంభించినట్లు తెలుస్తుంది.^[82]

మౌర్యులు భారత ఉపభండంలో ఇప్పటివరకు అతిపెద్ద సామృజ్యాలలో ఒకటి నిర్మించారు.^{[31][2][83]}

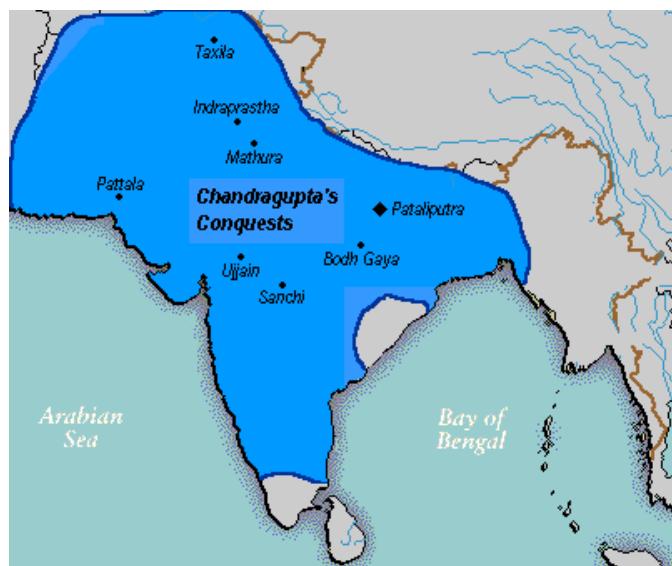

Evolution of Mauryan Empire and its predecessors (600-180 BCE) according to Joseph E. Schwartzberg's *A Historical Atlas of South Asia*. Shows Chandragupta's overthrow of the Nanda Empire (321 BCE), gains from the Seleucid Empire (303 BCE), and the southward expansion (before 273 BCE).^[84]

Evolution of Mauryan Empire and its predecessors, in accordance with *A History of India* by Hermann Kulke and Dietmar Rothermund, who believe that several parts of India, such as those inhabited by unconquered tribes, were not part of the Maurya Empire.

Possible extent of the Maurya Empire after the Seleucid–Mauryan war, c. 305 BCE

Possible extent of the Maurya Empire at the time of Bindusara's death, c. 268 BCE

పాలన

భారతదేశంలో ఎక్కువ భాగాన్ని ఏకం చేసిన తరువాత చంద్రగుప్తుడు, చాణక్యుడు, పెద్ద ఆర్థిక, రాజకీయ సంస్కరణలను ప్రవేశపెట్టాడు. పాటలీపుత్ర (ప్రస్తుత పాట్టా) నుండి చంద్రగుప్తుడు బలమైన కేంద్ర పరిపాలనను స్థాపించాడు.^[85] చంద్రగుప్త మౌర్యుడు చాణక్య గ్రంథం "అర్ధశాస్త్రం" లో వివరించిన గణాంకాలు మరియు ఆర్థిక విధానాలను వర్తింపజేశారు.^{[83][86][87]} చంద్రగుప్తుడి గురించి వివిధ భారతీయ చారిత్రాత్మక, పురాణ, హాజియోగ్రాఫికు సాహిత్యంలో వివిధ రఘనలు ఉన్నాయి. కాని ఆల్ఫిను, ఎర్డోసి ఈ వాదనలు అనుమానస్యదమ్మేనవని భావిస్తున్నారు. సాక్షం గ్రంథాలకు మాత్రమే పరిమితం కాకుండా తరువాతి శతాబ్దాలలో పురావస్తు ప్రదేశాలలో జరిపిన పరిశోధనలలో ఎప్పటినీ, నామిస్మాచీకు దేఱా లభించాయి. "(హొందూ) అర్ధశాస్త్రం, ఇతర రెండు ప్రధాన వనరులు (బౌద్ధ) అశోకుడి శాసనాలు, (గ్రీకు) మెగాస్టోనిసు వచనం మధ్య చాలా దగ్గరి సంబంధాలు ఉన్నాయి."^[88] మౌర్యచంద్రగుప్తుడి పాలన నిర్మాణాత్మక పరిపాలన; చంద్రగుప్తునికి మంత్రుల మండలి (అమాత్య) ఉండేది. చాణక్య అతని ముఖ్యమంత్రిగా ఉన్నాడు.

[89][90] మెగాస్టీనెను చంద్రగుప్తుడి రాజుభలో గ్రీకు రాయబారిగా నాలుగు సంవత్సరాలు పనిచేశాడు.^[32] ఈ సామ్రాజ్యం భూభాగాలుగా (జనపద), ప్రాంతీయ శక్తి కేంద్రాలు కోటులతో (దుర్గ) రక్షించబడ్డాయి. రాజు కార్యకలాపాలకు ఖజానా (కోసా) తో నిధులు సమకూర్చబడ్డాయి. [91]

చంద్రగుప్తుడి పాలనలో, ఆయన రాజవంశం సమయంలో బోధమతం, జైన మతం మరియు అణీవకా బ్రాహ్మణిజం సంప్రదాయాలు ప్రాముఖ్యంలు సంతరించుకోవడంతో భారతదేశంలో అనేక మతాలు అభివృద్ధి చెందాయి.^{[4][92]}

మౌలిక నిర్మాణాలు

Silver punch mark coin of the Maurya empire మౌర్యుల కాలంనాటి వెండి నిర్మాణాలు, with symbols of wheel and elephant (3rd century BCE)

మౌర్య పంపు కాలం		
చక్రవర్తి	రాజ్యకాల అరంభం	పరిసమాప్తి
చంద్రగుప్త మౌర్యుడు	క్రి.పూ. 322	క్రి.పూ. 298
జిందుసారుడు	క్రి.పూ. 297	క్రి.పూ. 272
ఆణోకుడు	క్రి.పూ. 273	క్రి.పూ. 232
దశరథుడు	క్రి.పూ. 232	క్రి.పూ. 224
సంప్రాతి	క్రి.పూ. 224	క్రి.పూ. 215
శాలిసూక్	క్రి.పూ. 215	క్రి.పూ. 202
దేవరక్షున్	క్రి.పూ. 202	క్రి.పూ. 195
శశధన్వాన్	క్రి.పూ. 195	క్రి.పూ. 187
బృహద్రథుడు	క్రి.పూ. 187	క్రి.పూ. 185

అపోర సరఫరాను నిర్మారించడానికి భారత ఉపఖండంలో అనేక నీటిపారుదల సొకర్యాల అభివృద్ధిలో భాగంగా జలాశయాలు, నీటికాలువల నిర్మాణం ప్రారంభించి పూర్తి చేశారు. ఈ కార్యక్రమాల విధానాన్ని ఆయన రాజవంశ వారసులు కొనసాగించారు.^[88] వ్యవసాయంలో ప్రాంతీయ శైఖసున్న ఆయన ప్రభుత్వ అధికారులకు అవసరమైన విధుల్లో ఒకటి.^[95] 400 సంవత్సరాల తరువాత గుజరాతులో కనుగొనబడిన రుద్రదామను శాసనాలు చంద్రగుప్తుడు, ఆణోకుడు నిర్మించిన నీటిపారుదల మౌలిక సదుపాయాలను మరమ్మతులు చేసి విస్తరించబడ్డాయి.^[96] చంద్రగుప్తుడు రాజ్యం గనులు, తయారి కేంద్రాలు, వస్తువుల వర్తకం కొరకు కూడా శ్శాంకించింది. ఆయన పాలన భారత ఉపఖండంలో వస్తువులను రవాణా చేయడానికి భూ మార్కులను అభివృద్ధి చేసింది. నీటి రవాణాను ప్రాధాన్యత తగిన్నా చంద్రగుప్తుడు "బండ్కు అనువైన రహదారులను" విస్తరించాడు. పీటిలో శ్శ్యకు జంతువులకు మాత్రమే అనువైన ఇరుకైన దారులకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చాడు.^[97]

కొశికు రాయ్ అభిప్రాయం ఆధారంగా చంద్రగుప్తుడితో ప్రారంభమైన మౌర్య రాజవంశం పాలకులు "గొప్ప రహదారి నిర్మించేవారు".^[94] గ్రీకు రాయబారి మెగాస్టీనెను ఈ సంప్రదాయం చంద్రగుప్తుడు ఆరంభించాడు కనుక ఈ ఘనత ఆయనకే చెందుతుందని పేర్కొన్నాడు. బీహారులోని చంద్రగుప్తుడి రాజధాని పాటలీపుత్రను తాను అధ్యయనం చేసిన వాయువ్యంలోని తక్షశిలను అనుసంధానించే వెయ్యి మైళ్ల పాడ్వైన రహదారిని పూర్తి చేశాడు. ఈ సంప్రదాయానికి జమ చేసిన ఇతర ప్రధాన వ్యాహాత్మక రహదారి మౌలిక సదుపాయాలు పాటలీపుత్ర నుండి వివిధ దిశలలో వ్యాపించి నేపాలు, కపిలావస్తు, డెహ్రోదూను, మీల్జుపూరు, ఒడిశా, ఆంధ్ర, [-అయిమయ నివృత్తి పేజీకి వెళ్లున్న ఈ లింకును సవరించాలి] కర్ణాటకతో కలుపుతున్నాయి.^[94] రాయ్ అభిప్రాయం ఆధారంగా ఈ రహదారుల అనుసంధానం వాణిజ్యాన్ని అభివృద్ధి చేసింది. సైన్యాన్ని వేగంగా, సమర్థవంతంగా తరలించడానికి సహాయపడింది. ^[94]

చంద్రగుప్తుడు, చాణక్యుడు ఆయుధాల తయారి కేంద్రాలు ఏర్పాటు చేయించి వాటిని ప్రభుత్వ గుత్తాధిపత్యంలో ఉంచారు. అయినప్పుటికీ గనులను నిర్మించడానికి, ఈ కేంద్రాలకు సరఫరా చేయడానికి పోటీపడుతున్న పైవేటు పార్టీలను ప్రభుత్వం ప్రాప్తించింది. ^[103] వారు ధర్మం (సైతికత) సాధనకు ఆధిక శైఖసున్న అవసరమని భావించారు. దౌత్యంతో యుద్ధాన్ని నివారించే విధానాన్ని అవలంబించారు. ఇంకా అర్థాస్తంలో దాని ప్రయోజనాలను, రాజ్యరక్షణకొరకు సైన్యాన్ని నిరంతరం యుద్ధానికి సిద్ధం చేస్తున్నారు.^{[104][105]}

కథలు మరియు నిర్మాణకళ

చంద్రగుప్తుడి కాలంలో కథలు వాస్తుశిల్పం సాక్ష్యాలు ఎక్కువగా మెగాప్లైను రచనలకు, కొటిల్య అర్ధశాస్త్రం వంటి గ్రంథాలకు పరిమితం. స్నారక ప్రంభాల మీద శాసనాలు, శిల్పాలు అతని మనవడు అశోకకు ఆపాదించబడ్డాయి. ఈ గ్రంథాలు సగరాలు, ప్రజా కార్యక్రమాలు, సంపన్మేష నిర్మాణాన్ని సూచిస్తున్నాయి. అయితే వీటి చారిత్రకత ప్రశ్నారకంగా ఉన్నాయి.^[106]

గంగా నది ఒడ్డున భూషాపితం అయిన దిదరంజా యిఖ్షి 1917 లో నిర్వహించబడిన ఆధునిక యుగంలో పురావస్తు పరిశోధనలలో కనుగొనబడ్డాయి.^{[98][99]} ఇని అసాధారణమైన శిల్పకళా సాధనను సూచిస్తున్నాయి. ఈ ప్రదేశం కీస్తుపూర్వం 3 వ శతాబ్దానికి చెందినవని విద్యావేత్తలు భావిస్తున్నారు.^{[98][99]} భావించినప్పటికీ తరువాత కీస్తుపూర్వం 2 వ శతాబ్దం - కుషాను శకం (క్రీ.శ 1 వ -4 వ శతాబ్దం) వంటి తేదీలు కూడా ప్రతిపాదించబడ్డాయి. అల్మ్యాండరు ది గ్రేట్ యుద్ధం చేసిన సంవత్సరాలలో చంద్రగుప్తా మౌర్యుడి రాజవంశంతో ముడిపడి ఉన్న కథను గ్రీకుల నుండి, పశ్చిమ ఆసియా నుండి నేర్చుకున్నారని పోటీ సిద్ధాంతాలు చెబుతున్నాయి; ఈ కథాఖండాలు పాత స్వదేశీ భారతీయ సంప్రదాయానికి చెందినవి. ప్రైడెరికు ఆపరు అభిప్రాయం ఆధారంగా, "మనకు ఖచ్చితమైన సమాధానాలు ఉన్నట్లు చెప్పలేము; చాలా కథల మాదిరిగానే, ఒకే సమాధానం లేదా విపరణ లేదని గుర్తించాలి".^[107]

పాలనా నిర్వహణ

ష్టాబో రచనలలో మనుగడ సాగించిన మెగాప్లైనెను ఇచ్చిన నివేదిక ఆధారంగా చంద్రగుప్త శిబిరంలో ఉన్నప్పుడు 40,000 మందితో కలిసి ఉండేవారు. ఇంత పెద్ద సంఖ్యలో రక్షణప్యవస్థతో పరిపాలన మంచి క్రమాన్ని కొనసాగించింది. దొంగతనాలు చాలా అరుదుగా ఉండేవి.^[81]

చంద్రగుప్తుడు కలినమైన పాలకుడని జస్టీను సూచిస్తున్నాడు. జస్టీను అభిప్రాయం ఆధారంగా, మునుపటి దొర్జ్యన్ పాలకులను పడగొట్టి చంద్రగుప్తుడు అధికారంలోకి వచ్చాడు. కాని ఆయన అణచివేత పాలకుడు అయ్యాడు.^[81]

సాధ్యమైన తిరుగుబాట్ల గురించి చంద్రగుప్తుడు చాలా అందోళన చెందుతున్నట్లు తెలుస్తోంది. ష్టాబో అభిప్రాయం ఆధారంగా మెగాప్లైను మూలం, చంద్రగుప్తుడికి కాపలాగా ఆడ బానిసలు ఉన్నారు. కుటుంబులను గిందరగోళపరిచేందుకు రాజు తరచుగా పడకగదులను మార్చాడు. అతను కోన్ని పనుల కోసం మాత్రమే తన రాజభవనాన్ని విడిచిపెట్టాడు: సైనిక యూర్లలకు వెళ్లడం, న్యాయం కోసం తన సభను సందర్శించడం, త్యాగాలు చేయడం, వేడుకలు, వేట కొరకు, వేడుకల సమయంలో, ఆయన సురక్షితమైన రక్షణపలయం మధ్య ఉపస్థితమై ఉండేవాడు. వేటలో ఆయన చుట్టూ మహిళా అంగరక్షకులు ఉన్నారు.^[108]

వారసత్వం, పునరుద్ధరణ మరియు మరణం

జైన వృత్తాంతాల ప్రకారం 12 సంవత్సరాల కరువు చంద్రగుప్తుడిని ఎంతగానో కదిలించింది. ఫలితంగా ప్రస్తుత కర్దాటకలో జైన సన్యాసిగా పదవి విరమణ చేయాలని నిర్ణయించుకున్నాడు.^[108] ఈ జైన వృత్తాంతాలు 1,200 సంవత్సరాల తరువాత ప్రాయబడ్డాయి. హరిషేన త్రాసిన బృహపతి కోనా (క్రీ.శ. 931), రత్నానంది ప్రాసిన భద్రబాహు చరిత (క్రీ.శ 1450), మునివంశాభ్యదయ (క్రీ.శ.1680), రాజవళి కాథే వంటి గ్రంథాలలో కనిపిస్తాయి. జైన సంప్రదాయం ప్రకారం, చంద్రగుప్తుడు తన కుమారుడు జిందుసారకు అనుకూలంగా తన సింహాసనాన్ని త్యజించి, జైన గురువు భద్రబాహును దక్షిణ భారతదేశానికి అనుసరించాడు.^{[109][110][111]} సల్లైఫాన జైన అభ్యాసం ఆధారంగా మరణానికి ముందు ఉండటానికి ముందు ఆయన చాలా సంవత్సరాలు శ్రావణబెలగోల వద్ద సన్యాసిగా నివసించినట్లు చెబుతారు.^{[112][113][114][115]}

1917 లో గంగానది ఒడ్డున జస్టీను అధించిన దిదరంజా యిఖ్షి (డేచింగ్ క్రీ.పూ. 3 వ శతాబ్దం [98][99] నుండి 2 వ శతాబ్దం వరకు మారుతుంది)^{[100][101][102]}

గ్రంథాలతో పాటు 7 వ -15 వ శతాబ్దానికి చెందిన అనేక జైన స్తురక శాసనాలు భద్రాబాహు, చంద్రగుప్తులు ఇద్దరిని కలిసి సూచిస్తాయి. చంద్రగుప్త సన్మానం చేసినట్లు పీర్స్‌న్స్ కొండను ఇప్పుడు చంద్రగిరి కొండ అని పిలుస్తారు; చంద్రగుప్త బసాది అనే ఆలయం అక్కడ ఉంది.^[116] ఈ సాక్షం చాలా కాలం తరువాత వెలువడినది, చారిత్రకంగా నిరూపితం కానప్పటికీ చరిత్రకారుడు ముఖ్యీ తన తరువాతి జీవితంలో చంద్రగుప్తుడు జైన మతంలోకి మారిపోయాడనే ఆలోచనను నిరూపించడానికి ఆధారాలు లేవని అభిప్రాయపడ్డారు. ముఖ్యీ విస్మయంతు స్నేతును ఉటంకిస్తూ చంద్రగుప్త జైనమతంలోకి మారడం చిన్న వయస్సులో ఆయన ఉచ్ఛాష్టతిలో ఉన్నప్పుడే పదవి విరమణ, ఆకస్మిక నిష్పత్తమణం తగిన విపరణను ఇస్తుందని నిర్ధారించారు.^{[112][117]} చరిత్రకారులు ఇర్పాను హాబీబు, వివేకానందు అభిప్రాయం ఆధారంగా జైన కథనం "సాధ్యం కానిది, నమ్మశక్యం కానిది" కథ భావించబడింది.^[108] జైన ఇతిహాసాల ఆధారంగా చంద్రగుప్తుడి మంత్రి చాణక్యుడు కూడా ఒక జైనుడు.^[108] పాటలీపుత్రులోని జైన సమాజానికి, రాజ న్యాయస్థానానికి మధ్య ఉన్న సన్మిహిత సంబంధాన్ని పొందూ గ్రంథాలు గుర్తించాయి. బ్రాహ్మణిజింలో విజేత అయిన చాణక్యుడు - జైనులను తన దూతులుగా నియమించాడు. ఇది చంద్రగుప్తుడి జైన ఆలోచన ప్రభావాన్ని పరోక్షంగా నిర్ధారిస్తుంది.^[118] చంద్రగుప్తుడు సింహసనాన్ని విడిచిపెట్టడం (సి. క్రీ.పూ 298), ఆయన మరణం సి. క్రీ.పూ.297.^[43]

Shravanabelagola relief created nearly 1,000 years after the death of Chandragupta. It depicts the Jain legend about his arrival with Bhadrabahu.

మౌర్య సామ్రాజ్య స్థాపన

చాణక్యుని సహాయంతో చంద్రగుప్తుడు అనేకమంది మగధ రాజులను మరియు చంద్రవంశం వారిని ఓడించాడు.

వారసత్వం

కర్నాటకలోని శరవణబెళగొళ లోని చంద్రగిరి కొండ మీద చంద్రగుప్త మౌర్యుడి ఒక స్తురక చిహ్నం ఉంకిలో ఉంది.^[119] భారతీయ పోష్టలు సర్వీసు " స్తురక పోష్టల ప్రాంపు " విడుదల చేసింది.^[120]

A statue depicting Chandragupta Maurya (right) with his spiritual mentor Acharya Bhadrabahu at Shravanabelagola.

మరింత విపులమైన సమాచారం క్షేణం

- Kosambi, D.D. *An Introduction to the Study of Indian History*, Bombay: Popular Prakashan, 1985
- Bhargava, P.L. *Chandragupta Maurya*, New Delhi:D.K. Printworld, 160 pp., 2002.
- Habib, Irfan. and Jha, Vivekanand. *Mauryan India: A People's History of India*, New Delhi:Tulika Books, 2004; 189pp
- Vishakadatta, R.S. Pandit. *Mudraraksasa (The Signet Ring of Rakshasa)*, New Delhi:Global Vision Publishing House, 2004, ISBN 81-8220-009-1, edited by Ramesh Chandra
- Sweareng, Donald. *Buddhism and Society in Southeast Asia* (Chambersburg, Pennsylvania: Anima Books, 1981) ISBN 0-89012-023-4
- Nilakanta Sastri, K. A. *Age of the Nandas and Mauryas* (Delhi : Motilal Banarsiidas, [1967] c1952) ISBN 0-89684-167-7
- Bongard-Levin, G. M. *Mauryan India* (Stosius Inc/Advent Books Division May 1986) ISBN 0-86590-826-5
- Chand Chauhan, Gian. *Origin and Growth of Feudalism in Early India: From the Mauryas to AD 650* (Munshiram Manoharlal January 2004) ISBN 81-215-1028-7
- Keay, John. *India: A History* (Grove Press; 1 Grove Pr edition May 10, 2001) ISBN 0-8021-3797-0

మౌర్య సామ్రాజ్యం

వికీపెడియా నుండి

మౌర్య సామ్రాజ్యం (క్రీ.పూ 321– 187) మౌర్య వంశం చే పరిపాలించబడిన ఒక ప్రాచీన భారతీయ రాజ్యం. ఇది చాలా బలమైన మరియు విశాలమైన సామ్రాజ్యంగా విలసిలీన రాజ్యం. మౌర్య సామ్రాజ్య ఫోపకుడు చంద్రగుప్త మౌర్యుడు. చంద్రగుప్త మౌర్య మహాపద్మనంద మనవదు, చంద్రగుప్త మౌర్య నంద రాజులకి, అడవి జాతికి చేందిన "ముర" అనే సీకి జన్మించినట్టు చరిత్ర ఆధారాలు ఉన్నాయి. చంద్ర గుప్తుని తల్లీ పేరు "ముర" అనగా అడవిలో నెమల్లని సముక్కించే జాతికి చేందినావిడ, ఈ విదముగా తలీ పేరును మౌర్యగా మర్యుకోని తన రాజ్యమును పాలించాడు [4]. నంద వంశస్తుల వలన అవమానము పాందిన చాణక్యుడు, ఎలాగైన నంద రాజ్యం నాశనము చెయలనే ఆశయముతో చంద్రగుప్తుడిని రేచ్చుకోట్టి తన చేతితోనే తన వంశస్తులని చంపెలాగా చేశాడాని చరిత్ర ఆదారలు చెప్పున్నాయి, విషకదత్తుడు రచించిన 4వ శతాబ్దము- "ముద్రరక్షస" అనే గ్రంథములో క్షుప్తముగా వివరించారు చంద్రగుప్త మౌర్య నంద వంశస్తుల కుమారుడు అని. దీనితో బలం పుంజుకున్న చంద్రగుప్తుడు క్రీ.పూ. 322 లో నంద వంశ పరిపాలనకు తెర దించి తానే ఒక మహా సామ్రాజ్యం ఫోపించాడు. **అల్మ్యాండరు** నాయకత్వంలోని గ్రీకుల దండయాత్ర నమయమున ఫోనిక రాజ్యాల మధ్య ఉన్న మనస్సుర్లని ఉపయోగించుకుని తన సామ్రాజ్య సరిహద్దులని అమితంగా పెంచాడు. క్రీ.పూ. 316 నాటికి దాదాపు ఉత్తర భారతం అంతా ఇతని ఆధినంలో ఉంది. అల్మ్యాండర్ సేనాని పశ్చిమ అసియా ప్రాంతాలని పరిపాలించిన సెల్యాకను నికేలురుని ఓడించి తన అధికారాన్ని సుస్థిరం చేసుకున్నాడు.

భాగోళికంగా విస్తారమైన మౌర్య సామ్రాజ్యం మగధలో ఇనుపయుగం చారిత్రక శక్తిగా చంద్రగుప్త మౌర్యుచే ఫోపించబడింది. ఇది క్రీ.పూ 322- 187 మధ్య భారత ఉపఖండంలో ఆధిపత్యంలో ఉంది. దక్షిణ అసియాలో ఎక్కువ భాగంలో విస్తరించిన మౌర్య సామ్రాజ్యం ఇండో-గంగా మైదానాన్ని జయిచి కేంద్రీకర్ణతమై ఉంది. దాని పటాలిపుత్ర (ఆధునిక పాట్లు) రాజధాని నగరంగా చేసుకుని పాలన సాగించింది. [5][6] భారతీయ ఉపఖండంలో ఉనికిలో ఉన్న అతిపెద్ద రాజకీయ సంస్కరా ఈ సామ్రాజ్యం, అశోకచక్రవర్తి ఆధ్వర్యంలో అత్యస్నుత ఫలంలో 50 లక్షల చ.కి.మీ (ఏ 1.9 మిలియన్ చదరపు మైళ్ళు) విస్తరించి ఉంది. [7]

చంద్రగుప్త మౌర్య చాణక్య (కౌటిల్య అని కూడా పిలుస్తారు) సహాయంతో ఒక సైన్యాన్ని అభివృద్ధి చేసాడు. [8] క్రీ.పూ. 322 లో

మౌర్య సామ్రాజ్యం

The Maurya Empire at its largest extent under Ashoka the Great.

Imperial Symbol: The Lion Capital of Ashoka	
Founder	చంద్రగుప్త మౌర్య
Preceding State (s)	Nanda Dynasty of మగధ మహాజాసపదాలు
Languages	ప్రాకృతం సంస్కృత భాష
Mutuals	బొధ మతము హిందూ మతము జ్యోతిష మతము
Capital	పాటిలీపుత్ర
Head of State	సమూత (చక్రవర్తి)
First Emperor	చంద్రగుప్త మౌర్య
Last Emperor	బృహద్రథ
Government	Centralized Absolute Monarchy with Divine Right of

నంద సామ్రాజ్యాన్ని పడగిట్టి మౌర్యసాంరాజ్యాన్ని ఫోచించాడు. "అలెగ్గాండర్ ది గ్రేట్" వదిలిపెట్టిన సాట్రాపులను జయించడం ద్వారా చంద్రగుష్టా తన శక్తిని మర్యాద, పశ్చిమ భారతదేశం అంతటా వేగంగా విస్తరించాడు. క్రీ.పూ. 317 నాటికి సామ్రాజ్యం పూర్తిగా వాయువ్య భారతదేశాన్ని ఆక్రమించింది.^[9] మౌర్య సామ్రాజ్యం సెలూసిదు-మౌర్య యుద్ధంలో డయాడోకసు, సెలూసిదు సామ్రాజ్యం ఫోపకుడు మొదటి సెలూకసును ఓడించి సింధు నదికి పశ్చిమ భూభాగాన్ని సాంతం చేసుకుంది.^{[10][11]}

ఈ సామ్రాజ్యం హిమాలయాల సహజ సరిహద్దు వెంట, తూర్పున అస్సాం వరకు, పశ్చిమాన బలూచిస్తాను (నైరుతి పాకిస్తాను, ఆగ్నీయ ఇరాను) ప్రస్తుత తూర్పు ఆఫ్సిస్తాను హొందూ కుషు పర్వతాల వరకు విస్తరించింది.^[12] పుష్పరు, బిందుసార చక్కవర్తుల పాలనలో ఈ రాజవంశం భారతదేశం దక్షిణ ప్రాంతాలలో విస్తరించింది.^{[13][14]} అయితే ఇది అశోకుడు జయించే వరకు మౌర్యసాంరాజ్యం కళింగ (ఆధునిక ఒడిశా) ను మినహాయింపుగా పాలనసాగించింది.^[15] ఇది అశోక పాలన తరువాత సుమారు 50 సంవత్సరాలలో క్రీస్తుపూర్వం 185 లో మగధలో ఘంగా రాజవంశం ఫోపనతో మౌర్యసాంరాజ్యం అంతరించి పోయింది.

చంద్రగుష్టా మౌర్య, అతని వారసుల ఆధ్వర్యంలో అంతర్గత, బాహ్య వాణిజ్యం, వ్యవసాయం, ఆర్థిక కార్యకలాపాలు వర్ధిల్లాయి. ఆర్థిక, పరిపాలన, భద్రత కలిగిన ఏకైక శక్తిగా సమర్థవంతమైన వ్యవస్థను సృష్టించి దక్షిణాసియా అంతటా అభివృద్ధి చెందుతూ విస్తరించింది. మౌర్య రాజవంశం ఆసియ పురాతన, సుదీర్ఘ వాణిజ్య వ్యవస్థకు అనుకూలంగా ఒకటైన గ్రాండు ట్రంకు రహదారిని నిర్మించింది. ఇది భారత ఉపఖండాన్ని మర్యాద ఆసియాతో కలుపుతుంది.^[16] కళింగ యుద్ధం తరువాత అశోకవక్కవర్తి ఆధ్వర్యంలో సామ్రాజ్యం దాదాపు అర్థ శతాబ్దం కేంద్రీకృత పాలనను అనుభవించింది. చంద్రగుష్టా మౌర్య జైన మతాన్ని స్వీకరించడం వల్ల దక్షిణ ఆసియా అంతటా సామాజిక-మత సంస్కరణలు అధికరించాయి. అశోకవక్కవర్తి బౌద్ధమతాన్ని స్వీకరించడం, బౌద్ధ మిషనరీల స్వాస్థుర్ముఖం ఆ విశ్వాసాన్ని శ్రీలంక,

	Kings as described in the Arthashastra
Divisions	4 provinces: Tosali Ujjain Suvarnagiri Taxila Semi-independent tribes
Administration	Inner Council of Ministers (<u>Mantriparishad</u>) under a <u>Mahamantri</u> with a larger assembly of ministers (<u>Mantrinomantriparisadamca</u>). Extensive network of officials from treasurers (<u>Sannidhatus</u>) to collectors (<u>Samahartas</u>) and clerks (<u>Karmikas</u>). Provincial administration under regional <u>viceroy</u> s (<u>Kumara</u> or <u>Aryaputra</u>) with their own <u>Mantriparishads</u> and supervisory officials (<u>Mahamattas</u>). Provinces divided into districts run by lower officials and similar stratification down to individual villages run by headmen and supervised by Imperial officials (<u>Gopas</u>).
Area	5 million km ² ^[1] (<u>Southern Asia</u> and parts of <u>Central Asia</u>)
Population	50 million ^[2] (one third of the world population ^[3])
Currency	Silver Ingots (<u>Panas</u>)
Existed	322–185 BCE
Dissolution	Military coup by <u>Pusyamitra Sunga</u>
Succeeding state	<u>Sunga Empire</u>

(7000–3300 జసి)

(3300–1700 జసి)
(3300–2600 జసి)
(2600–1900 జసి)

పేరు వెనిక చరిత్ర

"మౌర్య" అనే పేరు అశోక శాసనాలు లేదా మెగాష్టీనెసు ఇండికా వంటి సమకాలీన గ్రీకు వృత్తాంతాలలో లేదు. అయితే ఇది ఈ క్రింది మూలాల ద్వారా ధృవీకరించబడింది:[21]

- రుద్రదామను (క్రి.శ. 150) జనాగథు శిలాశాసనం చంద్రగుప్త, అశోక వీర్భకు "మౌర్య" ను ఉపసర్గ చేస్తుంది. [21]
- పురాణాలు (క్రి.శ. 4 వ శతాబ్దిం, అంతకుముందు) మౌర్యను ఒక రాజవంశ స్వరూపంగా ఉపయోగిస్తాయి. [21]
- బౌద్ధ గ్రంథాలు చంద్రగుప్త గౌతమ బుద్ధుడుకు చెందిన శాక్యాల "మోరియా" వంశానికి చెందినవాడని పేరొన్నాయి.

[21]

- చంద్రగుప్తుడు మౌర్య రాయలు సూపరించెండెంటు (మయూరా-పోషాకా) కుమారుడని జైన గ్రంథాలు చెబుతున్నాయి. [21]
- తమిళ సంగం సాహిత్యం కూడా వాటిని 'మోరియారు' గా పేరొంటుంది. నందాల తరువాత రాజ్యపాలన చేసారని ప్రస్తావించింది. [22]

బౌద్ధ సంప్రదాయం ఆధారంగా మౌర్య రాజుల పూర్వీకులు నెమళ్ళతో (పాలిలో మోరా) సుసంపన్నమైన భుభాగ ప్రాంతంలో ఫీరపడ్డారు. అందువల్ల వారు "మోరియాసు" అని పిలువబడ్డారు, వాచ్యంగా, "నెమళ్ళ ప్రదేశానికి చెందినవారు". మరొక బౌద్ధ వృత్తాంతం ఆధారంగా ఈ పూర్వీకులు మోరియా-నగరా ("మోరియా-నగరం") అనే నగరాన్ని నిర్మించారు. దీనిని "నెమళ్ళ మెడ వంటి రంగు ఇటుకలతో" నిర్మించారు.[23]

బౌద్ధ, జైన సంప్రదాయాలలో పేరొన్నస్తులుగా నెమళ్ళతో రాజవంశం సంబంధం పురావస్తు ఆధారాల ద్వారా ధృవీకరించబడింది. ఉదాహరణకు నందనగరులోని అశోక స్తుంభం మీద నెమలి బొమ్మలు, సాంచి స్తుపం మీద అనేక శిల్పాలు కనిపిస్తాయి. ఈ సాక్ష్యం ఆధారంగా ఆధునిక విద్యాధ్యయనకారులు నెమలి రాజవంశం చిహ్నంగా ఉండవచ్చని సిద్ధాంతికరించారు.[24]

ధూండిరాజు (ముద్రరాక్షు వ్యాఖ్యాత), విష్ణు పురాణం ఉల్లేఖకుడు వంటి కొంతమంది రఘుయతలు నందా రాజు భార్య ముర (మొదటి మౌర్య రాజు తల్లి లేదా అమృత్ము) నుండి "మౌర్య" అనే పదం ఉద్ఘాంచించి పేరొన్నారు. ఏదేవైనా పురాణాలు మురా గురించికానీ నందా, మౌర్య రాజవంశాల మధ్య సంబంధం గురించికానీ ప్రస్తావించవు.[25]

ధూండిరాజు ఉత్సవం చేసిన ఈ పదం ఆయన స్వంత ఆవిష్కరణ అనిపిస్తుంది: సంస్కృత నియమాల ఆధారంగా మురా (IAST: మురే) అనే స్త్రీ పేరు ఉత్సవం "మౌరేయా"; "మౌర్య" అనే పదం పురుష "మురా" నుండి మాత్రమే తీసుకోబడింది.[26]

చరిత్ర

మౌర్య రాజవంశం 137 సంవత్సరాలు పరిపాలించింది.[27] గాంధారాలోని పరిష్కార ప్రాంతాలలో భారతదేశం కాశ్మీరులోని కొన్ని ప్రాంతాలలో ఫ్సాపించబడిన హెలెనిస్టికు రాజ్యాల సాంస్కృతిక ప్రభావం ఈ ప్రదేశాల కథాత్మక కైలి, సంస్కృతిని ప్రభావితం చేసింది.[28] అలెగ్జాండరు ది గ్రేటు మరణం తరువాత మౌర్య రాజవంశం ఫ్సాపకుడు చంద్రగుప్తా మౌర్య సింధు లోయ, వాయువ్య భారతదేశాన్ని తిరిగి స్వాధీనం చేసుకున్నారు.[29] అలెగ్జాండరు సైన్యాలు గాంధారకు తిరిగి వెళ్ళపలని వచ్చింది.[28] చంద్రగుప్తుడు చేతిలో ఓడిపోయిన సెల్యూకసు సింధు, స్వాతు లోయలు, గాంధార, తూర్పు అరాచోసీయాలను చంద్రగుప్తుడికి స్వాధీనం చేసాడు.[29] చంద్రగుప్త మనవడు అశోకుడు ఉత్తర, మధ్య భారతదేశంలో మౌర్య పాలనను విస్తరించడానికి అనేక పోరాటాలు చేశాడు. బౌద్ధమతంలోకి మారిన తరువాత అశోకుడు ఫ్సాపించిన నిర్మాణాలు, ప్రాతపూర్వక ఆధారాలలో గ్రీకు, పెర్సియను ప్రభావాలు లేవు. [28]

రాజవంశ షాహులు

మౌర్య సామ్రాజ్యాన్ని చంద్రగుప్త మౌర్యుడు చాణక్య సహాయంతో ప్రసిద్ధ అభ్యాస కేంద్రమైన తథాశిల వద్ద షాహులు ఉన్నారు. అనేక ఇతిహాసాల ఆధారంగా చాణక్యుడు పెద్ద సైనిక శక్తిగల, పారుగువారికి భయభ్రంతులను చేసే మగధ అనే రాజ్యాన్ని వెళ్లాడు. అక్కడ నంద రాజవంశానికి చెందిన రాజు ధననంద చేత అవమానించబడ్డాడు. చాణక్యుడు ప్రతీకారం తీర్మానున్నాడు. నంద సామ్రాజ్యాన్ని నాశనం చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు.^[30] ఇంతలో అల్జ్మాండరు ది గ్రేట్ జయించిన సైన్యాలు బియాసు నదిని దాటి, మరింత తూర్పు వైపుకు వెళ్లాడినికి నిరాకరించాయి. ఇది మగధతో పోరాదే అవకాశాన్ని అడ్డుకుంది. అల్జ్మాండరు బాబిలోనుకు తిరిగి వచ్చి సింధు నదికి పశ్చిమాన తన దళాలను తిరిగి మోహరించాడు. క్రీస్తుపూర్వం 323 లో అల్జ్మాండరు బాబిలోనులో మరణించిన వెంటనే అతని సామ్రాజ్యం ఆయన సైనికారుల నేతృత్వంలో స్వతంత్ర రాజ్యాలుగా విడిపోయింది.^[31]

గ్రీకు సైనికాధికారి యుడెమను పీతాను క్రీస్తుపూర్వం 317 వరకు సింధు లోయలో పాలనసాగించాడు. చంద్రగుప్తా మౌర్య (ఆయన సలహారుగా ఉన్న చాణక్య సహాయంతో) గ్రీకు గవర్నర్లను తరిమికొట్టడానికి తిరుగుబాటును నిర్వహించి తరువాత సింధు లోయను స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. మగధలో తన కొత్త అధికారం నియంత్రణ సాగించాడు.^[9]

చంద్రగుప్త మౌర్య అధికారంలోకి రావడం రహస్య వివాదాలలో కప్పబడి ఉంది. ఒక వైపు విశాఖదత్త రాసిన ముద్రారాక్షసం (రాక్షస సిగ్నిటు రింగు - రాక్షస మగధ ప్రధానమంత్రి) వంటి అనేక పురాతన భారతీయ గ్రంథాలు, అతని రాజ వంశం గురించి వివరిస్తాయి. ఆయనను నంద కుటుంబంతో కూడా అనుసంధానిస్తాయి. మౌర్యాలు అని పిలుబడి కుత్తియ వంశాన్ని తొలి బోధ గ్రంథాలలో మహావరినిబ్బన సూతలో సూచిస్తారు. తదుపరి చారిత్రక ఆధారాలు లేకుండా ఏదైనా తీర్మానాలు చేయడం కష్టం. చంద్రగుప్తుడు మొదట గ్రంథాలలో "సాంట్రోకోటోసు" గా ఉధృతించాడు. యువకుడిగా ఆయన అల్జ్మాండరును కలిసినట్లు చెబుతారు.^[32] ఆయన నందరాజును కలుసుకుని ఆయనకు కోపం తెప్పించి తృటిలో తెప్పించుకున్నాడని కూడా అంటారు.^[33] చంద్రగుప్తా ఆధ్వర్యంలో సైన్యానికి శిక్షణ ఇష్టుడం చాణక్యుని అనలు లక్ష్యంగా ఉంది.

మగధ విజయం

చాణక్యుడు మగధ సింహాసనాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవాలని చంద్రగుప్త మౌర్యుడు, ఆయన సైన్యాన్ని ప్రోత్సహించాడు. తన ఇంటెలిజన్స్ నెట్వర్క్సు ఉపయోగించి, చంద్రగుప్తా మగధ మరియు ఇతర ప్రాచీన్యుల నుండి చాలా మంది యువకులను నమీకరించాడు, ధన నంద రాజు యొక్క అవిసీతి మరియు అణచివేత పాలన్నపై పురుషులు కలత చెందారు, అంతేకాకుండా అతని సైన్యం సుదీర్ఘ యుద్ధాలతో పోరాడటానికి అవసరమైన వనరులు. ఈ పురుషులలో టాక్సీలా మాజీ జనరల్, చాణక్య నిష్టాతులైన విద్యార్థులు, పర్యాతక రాజు ప్రతినిధి, అతని కుమారుడు మలయకేతు మరియు చిన్న రాష్ట్రాల పాలకులు ఉన్నారు. నందా రాజవంశానికి వ్యతిరేకంగా చంద్రగుప్త మౌర్య సాయిధ తిరుగుబాటులో మాసిడోనియస్ (భారతీయ వనరులలో యోనా లేదా యవనాగా వర్షించబడింది) ఇతర సమూహాలతో కలిసి పాల్గొని ఉండవచ్చు.^{[36][37]} విశాఖదత్తుడి ముద్రారాక్షసం జైన రచన పారిసిష్టాపవరను చంద్రగుప్తా సంక్రమించి ఏర్పరచుకున్న హిమాలయ రాజు పర్వతకుడు (తరచుగా పోరసుగా గుర్తించబడ్డాడు).^{[38][39]} ఈ గుర్తింపుల విషయంలో చరిత్రకారులంరిలో ఏకాభిప్రాయం లేదు.^[40] ఈ హిమాలయ (పర్వతకుడు) కూటమి చంద్రగుప్తుడికి యవనాలు (గ్రీకులు), కంబోజాలు, షకాలు, షకాలు (సిథియస్లు), కిరాతులు (హిమాలయస్లు), పరాశికులు (పర్వియస్లు), బాహ్మికులు (బాహ్మియస్లు (కుమారపురా అనే పటలీపుత్రను తీసుకున్న)) కూడిన మిశ్రమ, శకీవంతమైన సైన్యాన్ని ఇచ్చింది. కుసుమపురా (పాటలీపుత్ర) ముద్రారాక్ష 2: ^[41] లో చాణక్యుడి సలహా మేరకు "కుసుమపురాన్ని పర్వతకుడు, చంద్రగుప్తుడి సైన్యాలు ప్రతి దిశ నుండి ముట్టడించాయి: షకాలు, యవనులు, కిరాతులు, కాంబోజాలి, పరాశికులు, ఇతరులు సమావేశమయ్యారు".^{[42][41]}

పటలీపుత్రపై దాడి చేయడానికి సిద్ధమవుతున్న మౌర్య చంద్రగుప్తుడు ఒక వ్యాహంతో ముందుకు వచ్చాడు. యుద్ధం ప్రకటించగానే మౌర్య దళాలను ఎదుర్కొనేందుకు మగధ సైన్యం నగరం నుండి సుదూర యుద్ధభూమికి వచ్చారు. ఇంతలో మౌర్య సైనికాధికారి, గూఢాచారులు నందుని అవిసీతిపరులకు లంచం ఇచ్చారు. ఫలితంగా ఆయన రాజ్యంలో అంతర్యథ వాతావరణాన్ని సృష్టించగలిగాడు. ఇది సింహాసనం వారసుడి మరణంతో ముగిసింది. చాణక్యుడు ప్రజల మనోభావాన్ని గెలుచుకోగలిగాడు. చిరకు నందుడు పదినుండి తొలగి చంద్రగుప్తుడికి అధికారాన్ని అప్పగించి ప్రవాసంలోకి వెళ్లాడు. చాణక్యుడు ప్రధానమంత్రి రాక్షసుడిని సంప్రదించి తన విధేయత మగధ వంశానికి మాత్రమేనని నందా రాజవంశానికి కాదని ఆయన పదవిలో కొనసాగాలని పట్టుబట్టాడు. ప్రతిథుటించడానికి ఎంచుకోవడం మగధను తీవ్రంగా ప్రభావితం చేసి, నగరాన్ని నాశనం చేసే యుద్ధాన్ని ప్రారంభిస్తుందని చాణక్య పునరుద్ధారించారు. రాక్షసుడు చాణక్యుడి వాదను అంగీకరించాడు. మగధ కొత్త రాజుగా చంద్రగుప్త మౌర్యను చట్టబద్ధంగా షాహీంచాడు. రాక్షసుడు చంద్రగుప్తుడి ముఖ్య సలహా అయాడు. చాణక్య ఒక పెద్ద రాజనీతిజ్ఞుడిగా బాధ్యతలు స్వీకరించాడు.

చంద్రగుప్త మార్య

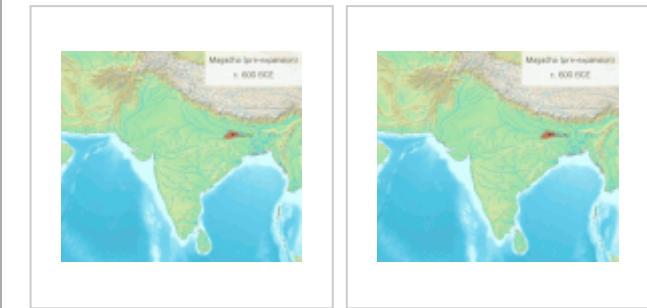
క్రీస్తుపూర్వం 323 లో అల్జ్హాండరు ది గ్రేట్ మరణం తరువాత చంద్రగుప్తుడు క్రీస్తుపూర్వం 305 లో సింధు లోయ, వాయువ్యభారతదేశంలో సత్త్వీ (గ్రీకు భూభాగాలు) తిరిగి పాందటానికి అనేక పోరాటాలకు నాయకత్వం వహించాడు.^[29] అల్జ్హాండరు మిగిలిన దళాలు పశ్చిమ దిగుగా తిరిగి వచ్చినప్పుడు మొదటి సెల్యాకసు నికేటరు ఈ భూభాగాలను రక్షించడానికి పోరాడారు. సంబంధించిన పురాతన మూలాలలో ఈ పోరాటాల గురించిన చాలా వివరాలు వివరించబడలేదు. సెల్యాకసు ఓడిపోయి తిరిగి ఆఫ్సిస్టాను పర్వత ప్రాంతంలోకి వెళ్ళాడు.^[43]

క్రీస్తుపూర్వం 303 లో ఇరువురు పాలకులు వైవాహిక కూటమితో సహా శాంతి ఒప్పందాన్ని ముగించారు. దాని నిబంధనల ప్రకారం చంద్రగుప్తుడు పరోషమిసాడే (కంబోజా, గాంధార), అరాచోణియా (కంధపోరు), గడ్డోణియా (బలూచిస్తాను) సత్త్వీలను పాందాడు. బదులుగా క్రీ.పూ 301 లో ఇప్పసు యుద్ధంలో పశ్చిమ పోలెనిస్టికు రాజుల మీద విజయం సాధించడంలో నిర్ణయాత్మక పాత్ర పాపించాల్చిన 500 యుద్ధ ఏనుగులను మొదటి సెల్యాకసు అందుకున్నాను. దౌత్య సంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. చరిత్రకారుడు మెగాప్టీన్సు డిమాకోసు, డియోనిసియసు వంటి అనేక మంది గ్రీకులు మౌర్య రాజుస్తానంలో పనిచేసారు. చంద్రగుప్త మార్య ఆస్కానంలో మెగాప్టీన్సు ప్రముఖ గ్రీకు రాయబారిగా ఉన్నాడు.^[44] అరియను అభిప్రాయం ఆధారంగా రాయబారి మెగాప్టీన్సు (క్రీ.పూ .350-సి. 290) అరాకోణియాలో నివసిస్తూ పటాలిపుత్రకు ప్రయాణించాడు.^[45] మౌర్య సమాజాన్ని స్వేచ్ఛాయుతమైనదిగా సెల్యాకసును ఆక్రమణాను నివారించడానికి ఒక మార్గం ఎన్నుకోవడం మెగాప్టీన్సు వట్టించాడు. సెల్యాకసు నిర్ణయం అంతర్లీనంగా విజయం అసంభవం గ్రోంచినట్లు సూచిస్తుంది. తరువాతి సంవత్సరాల్లో సెల్యాకసు వారసులు ఇలాంటి సంబంధాలను కొనసాగించారని రెండుదేశాల మర్య సంచరించే యాత్రికుల ప్రాతల ఆధారంగా తెలుస్తుంది.^[29]

పాటాలిపుత్ర రాజువానిగా చంద్రగుప్తుడు ఒక బలమైన కేంద్రీకృత రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు. పాటలీపుత్ర మెగాప్టీన్సు ప్రాతల ఆధారంగా "64 ద్వారాలు, 570 గోపురాలు కట్టిన చెక్కు గోడతో పరివృత్తమై ఉంటుంది". ఏలియను మెగాప్టీన్సులూ స్ఫుర్టంగా పాటాలిపుత్ర గురించి ప్రత్యేకంగా ప్రస్తావించకపోయినా పర్వియా సుసా (ఎక్షబానా) కంటే శోభలో భారతీయ రాజబ్ధవనాలు ఉన్నతమైనవిగా వర్ణించారు.^[46] నగరం నిర్మాణానికి ఆ కాలంలోని పర్వియను నగరాలతో చాలా పోలికలు ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది.^[47]

చంద్రగుప్త కుమారుడు బిందుసార మౌర్య సామ్రాజ్యం పాలనను దక్కిణ భారతదేశం వైపు విస్తరించాడు. సంగ సాహిత్యానికి చెందిన ప్రసిద్ధ తమిళ కవి మములానారు, తమిళ దేశాన్ని కలిగి ఉన్న దక్కను పీరభూమికి దక్కిణంగా ఉన్న ప్రాంతాలను కర్ణాటక నుండి దళాలను ఉపయోగించి మౌర్య సైన్యం ఎలా ఆక్రమించిందో వివరించింది. వడుగు (తమిళ దేశానికి ఉత్తరాన ఉన్న ఆంధ్ర-కర్ణాటక ప్రాంతాలలో నివసించిన ప్రజలు) మౌర్య సైన్యం వాగ్గార్థ సైన్యాలను ఏర్పాటు చేశారని ములానారు పేర్కొన్నారు.^{[22][48]} ఆయన తన సభలో మెగస్టసీను అనే గ్రీకు రాయబారిని నియమించాడు.^[49]

Territorial evolution of the Mauryan Empire

Territory of Magadha

The same and the Maurya animation, modified Empire between 600 in accordance with and 180 BCE, Kulke and including Rothermund (see Hermann overthrew of the Kulke and Dietmar Nanda Empire (321 Rothermund believe BCE) and gains that Ashoka's from the Seleucid empire did not Empire (303 BCE), include large parts the southward of India, which were expansion (before controlled by 273 BCE), and autonomous Ashoka's conquest tribes.^[35] of Kalinga (261 BCE).^[34]

Pataliputra, capital of the Mauryas. Ruins of pillared hall at Kumrahar site.

ప్లటార్మ్ అభిప్రాయం ఆధారంగా చంద్రగుప్త మౌర్యుడు మొత్తం భారతదేశాన్ని స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. జస్టిను కూడా చంద్రగుప్త మౌర్య భారతదేశాన్ని స్వాధీనం చేసుకున్నాడని గమనించాడు. దీనిని తమిళ సంగం సాహిత్యం ధృవీకరిస్తుంది. ఇది వారి దక్షిణ భారత మిత్రదేశాలతో మౌర్య దండయాత్ర, వారి ప్రత్యథుల ఓటమి గురించి ప్రస్తావించింది. [50][51]

చంద్రగుప్తుడు తన సింహసనాన్ని త్యజించి జైన గురువు భద్రాబాహును అనుసరించాడు. [52][53][54] సల్లెఖాన జైన ఆచారం ప్రకారం మరణానికి ఉపవాసం ఉండటానికి ముందు అతను అనేక సంవత్సరాలు త్రాపణబేలగోల వద్ద సన్యాసిగా నివసించినట్లు చెబుతారు. [55]

The Pataliputra capital, discovered at the Bulandi Bagh site of Pataliputra, 4th-3rd c. BCE.

బిందుసార

మౌర్య సామ్రాజ్యం ఫ్లాపకుడు చంద్రగుప్తకు బిందుసార జన్మించాడు. వివిధ పురాణాలు, మహావంశాలతో సహ అనేక వసరులు దీనిని ధృవీకరించాయి. [56] బౌద్ధమత గ్రంథాలైన దీపవంశం, మహావంశ ("బిందుసారో") ఆయనను ధృవీకరించాయి; పారిష్ఠ-వర్షాను వంటి జైన గ్రంథాలు; విష్ణు పురాణం ("విందుసరు") వంటి హిందూ గ్రంథాలు కూడా ఆయనను గుర్తించాయి. [57][58] 12 వ శతాబ్దపు జైన రచయిత హేమవంద్ర పారిష్ఠ-వర్షాను అభిప్రాయం ఆధారంగా బిందుసార తల్లి పేరు దుర్ధ. [59] కొన్ని గ్రీకు మూలాలు అతనిని "అమిట్రోచెట్టు", వైధ్యంగా కూడా ప్రస్తావించాయి. [60][61]

A silver coin of 1 karshapana of the Maurya empire, period of Bindusara Maurya about 297-272 BC, workshop of Pataliputra. Obv: Symbols with a Sun Rev: Symbol Dimensions: 14 x 11 mm Weight: 3.4 g.

క్రీస్తుపూర్వం 297 లో బిందుసార సింహసనాన్ని అధిరోహించారని చరిత్రకారుడు ఉపీందరు సింగు అంచనా వేశారు. [48] కేవలం 22 సంవత్సరాల వయస్సులో ఉన్న బిందుసారా భారతదేశం ఉత్తర, మధ్య, తూర్పు భాగాలతో పాటు ఆష్టవిస్త్రేసు, బలూచిస్తాను భాగాలతో కూడిన పెద్ద సామ్రాజ్యాన్ని వారసత్వంగా పొందాడు.

బిందుసార ఈ సామ్రాజ్యాన్ని భారతదేశం దక్షిణ భాగం కర్కాటక వరకు విస్తరించాడు. అతను మౌర్య సామ్రాజ్యం క్రింద వదహారు రాజ్యాలను తీసుకువచ్చాడు. తద్వారా దాదాపు అన్ని భారతీయ దీన్వకల్యాలను జయించాడు (అతను 'రెండు సముద్రాల మధ్య భూమిని - బెంగాలు బే, అరేబియా సముద్రం మధ్య దీన్వకల్య ప్రాంతం' ను జయించినట్లు చెబుతారు). రాజు ఇలంసెటుసెన్ను, పాండ్యాలు, చేరాలు పాలించిన చోశులవంటి స్నేహపూర్వక తమిళ రాజ్యాలను బిందుసార జయించలేదు. ఈ దక్షిణాది రాజ్యాలు కాకుండా, కళింగ (అధునిక ఒడిశా) భారతదేశంలో బిందుసార సామ్రాజ్యంలో భాగం కాని ఏకైక రాజ్యాలుగా ఉన్నాయి. [62] తరువాత అతని కుమారుడు అశోకుడు, తన తంత్రి పాలనలో ఉష్ణయిని రాజప్రతినిధిగా పనిచేశాడు. ఇది పట్టణం ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తుంది. [63][64]

బిందుసార జీవితాన్ని అలాగే అతని తండ్రి చంద్రగుప్తా లేదా అతని కుమారుడు అశోకుడి జీవితం కూడా నమోదు చేయబడలేదు. ఆయన పాలనలో చాణక్యుడు ప్రధానమంత్రిగా కొనసాగాడు. భారతదేశాన్ని సందర్శించిన మధ్యయుగ టిబెటు పండితుడు తారనాథ అభిప్రాయం ఆధారంగా చాణక్యుడు "పదహారు రాజ్యాల ప్రభువులను, రాజులను నాశనం చేయడానికి, తూర్పు, పశ్చిమ మహాసముద్రాల మధ్య భూభాగానికి సంపూర్ణ యజమాని కావడానికి" బిందుసారకు సహాయం చేశాడు. [65] అతని పాలనలో, తక్షశిలా పూరులు రెండుసార్లు తిరుగుబాటు చేశారు. మొదటి తిరుగుబాటులో అతని పెద్ద కుమారుడు సుసిమా పాల్గొన్నాడు. రెండవ తిరుగుబాటుకు కారణం తెలియదు. కానీ బిందుసార తన జీవితకాలంలో దానిని అణచివేయలేకపోయాడు. బిందుసార మరణం తరువాత దీనిని అశోకుడు రూపుమాపాడు.

బిందుసార పాలెనికు ప్రపంచంతో స్నేహపూర్వక దౌత్య సంబంధాలను కొనసాగించాడు. బిందుసర న్యాయఫౌనంలో డీమాచను సెలూసిదు చక్రవర్తి మొదటి ఆంటియోకసు రాయబారిగా పనిచేశాడు. [66] గ్రీకు రచయిత ఇయాంబులను స్వాగతించాడని డయోడోరసు పేర్కొన్న పాలిబోత్రా రాజు (పటులిపుత్ర, మౌర్య రాజధాని)ను సాధారణాంగా బిందుసారగా గురిస్తారు. [66] ఈజిప్పు రాజు ఫిలడెల్పును డియోనిసియును అనే రాయబారిని భారతదేశానికి పంపించాడని ప్లిసీ పేర్కొన్నాడు. [67][68] సైలేంద్ర నాథు సేను అభిప్రాయం ఆధారంగా ఇది బిందుసార పాలనలో జరిగినట్లు తెలుస్తుంది. [66]

అతని తండ్రి చంద్రగుప్తుడిలా కాకుండా (తరువాతి దశలో జైనమతంలోకి మారినవారు), బిందుసార అజివిక వర్గాన్ని విశ్వసించారు. బిందుసార గురువు వేంగలవత్తు (జనసనా) అజీవ శాఖకు చెందిన భూహృతులు. [69] బిందుసార భార్య, రాణి సుభద్రంగి (రాణి అగ్నమహేసి) చంపా (ప్రస్తుత భాగల్యార్ జిల్లా) నుండి అజీవ శాఖకు చెందిన భూహృతులు. [70] భూహృతు మరాలకు (భూహృతాభట్టో) అనేక దానాలు ఇచ్చిన ఘనత బిందుసారాలో ఉంది. [71]

క్రీస్తుపూర్వం 270 లలో బిందుసర మరణించినట్లు చారిత్రక ఆధారాలు సూచిస్తున్నాయి. ఉపీందరు సింగు ప్రకారం, బిందుసారా క్రీస్తుపూర్వం 273 లో మరణించాడు. [48] అల్లైను డానియోలో అతను క్రీపూ 274 లో మరణించాడని సముద్రాడు. [72] క్రీస్తుపూర్వం 273-272లో అతను మరణించాడని సైలేంద్ర నాథు సేను అభిప్రాయపడ్డాడు. అతని మరణం తరువాత నాలుగు సంవత్సరాల వారసత్వ పోరాటం జరిగింది. తరువాత అతని కుమారుడు అశోకుడు క్రీస్తుపూర్వం 269-268లలో చక్రవర్తి అయ్యాడు. [66] మహావంశం ఆధారంగా బిందుసార 28 సంవత్సరాలు పాలించాడు. [73] చంద్రగుప్తుడి వారసుడిని "భద్రాసర" అని పిలిచే వాయు పురాణం, అతను 25 సంవత్సరాలు పరిపాలించాడని పేర్కొంది. [74]

అశోక

యువ యువరాజుగా, అశోక (క్రీ.పూ. 272 - 232) ఉజ్జయిని, తక్షశిలలో తిరుగుబాట్లను అణిచినేని తెలివైన శక్తిగా ఉన్నాడు. చక్రవర్తిగా ఆయన ప్రతిష్ఠాత్మకంగానూ ఆవేశపూర్తితంగానూ ఉన్నాడు. దక్షిణ, వశిమ భారతదేశంలో సామ్రాజ్యం ఆధిపత్యాన్ని తిరిగి నొక్కి చెప్పాడు. కానీ ఆయన కళింగ క్రీ.పూ. 262-261) ను జయించడం అతని జీవితంలో కీలకమైన సంఘటనగా నిరూపించబడింది. అశోక కళింగను ఒక పెద్ద ప్రాంతం మీద అధికారాన్ని ప్రిపరచడానికి అక్కడ ఒక కోటను నిర్మించాడు. [75] రాజు సైనికులు, పౌర విభాగాల కళింగ దళాల మీద అశోకుడి సైన్యం విజయం సాధించినప్పటికీ తీవ్ర ఆవేశంతో జరిగిన యుద్ధంలో సైనికులు, పౌరులు కలిసి 1,00,000 మంది మరణించారు. ఇందులో 10,000 మందికి పైగా అశోకుడికి చెందిన సైనికులు ఉన్నారు. లక్షలాది మంది ప్రజల మరణం, యుద్ధవిధ్వంసం అశోకుడు ప్రతికూలంగా ప్రభావితమయ్యాడు. వినాశనాన్ని వ్యక్తిగతంగా చూసిన అశోకుడు పశ్చాత్మాపం చెందడం ప్రారంభించాడు. కళింగ అనుసంధానం పూర్తయినప్పటికీ అశోకుడు బోధమతం బోధలను స్వీకరించాడు. ఫలితంగా ఆయన యుద్ధం, పొంసు త్యజించాడు. ఆయన ఆసియా చుట్టూ పర్యటించడానికి, బోధమతాన్ని ఇతర దేశాలకు వ్యాప్తి చేయడానికి మతబోధకుల బృందాలను పంపించాడు.

అశోకుడు అహింసా సూత్రాలతో వేట, హింసాత్మక క్రీడా కార్యకలాపాలను నిషేధించడానికి ఒప్పంద, బలవంతపు శ్రమకు ముగింపు అమలు చేశాడు (యుద్ధంలో దెబ్బతిస్తు కళింగలో వేలాది మంది ప్రజలు శ్రమ, దాస్యంలోకి నెట్టబడ్డారు). ఆయన ఒక పెద్ద, శక్తివంతమైన సైన్యాన్ని కొనసాగిస్తూ శాంతిని స్థాపించాడు. అధికారాన్ని కొనసాగిస్తూ అశోకుడు ఆసియా, ఏరోపాలలో రాజ్యాలతో స్నేహపూర్వక సంబంధాలను విస్తరించాడు. ఆయన బోధ కార్యకలాపాలకు మార్గదర్శకం చేశాడు. ఆయన దేశవ్యాప్తంగా భారీ మౌలిక నిర్మాణ కార్యకలాపాలకు చేపట్టాడు. 40 ఏళ్ళకు పైగా శాంతి సామర్స్యం, శ్రేయస్సు అశోకుడిని భారతీయ చరిత్రలో అత్యంత విజయవంతమైన, ప్రసిద్ధ రాజులలో ఒకటిగా చేసింది. ఆయన ఆధునిక భారతదేశంలో ప్రేరణకలిగించిన ఆదర్శవంతమైన చక్రవర్తిగా మిగిలిపోయాడు.

రాతితో అమర్ఖబడిన అశోకుడి శాసనాలు ఉపభండం అంతటా కనిపిస్తాయి. వశిమాన ఆప్పలిస్తాను, దక్షిణాన ఆంధ్ర (నెల్లూరు జిల్లా) వరకు అశోక శాసనాలు ఆయన విధానాలు, విజయాలను తెలియజేస్తాయి. ప్రధానంగా ప్రాకృతంలో వ్రాయబడినప్పటికీ వాటిలో రెండు గ్రీకు భాషలో, ఒకటి గ్రీకు - అరామికు

Aśoka pillar capital at Sarnath. ca. 250 BCE.

Ashoka pillar at Vaishali.

భూషలలో ప్రాయబడ్డాయి. అశోకుడి శాసనాలు గ్రీకులు, కంబోజులు, గాంధారులు ఆయన సామృజ్యం సరిహద్దు ప్రాంతం ప్రజలుగా ఉన్నట్లు సూచిస్తాయి. పశ్చిమంలోని గ్రీకు పాలకులకు మధ్యధరా వరకు అశోకుడు దూతలను పంపినట్లు వారు ధృవీకరిస్తున్నారు. ఆ సమయంలో హెలెనికు ప్రపంచంలోని ప్రతి పాలకులైన అమ్మియోకో (ఆంటియోకసు), తులమయ (టోలేమి), అమ్మికిని (ఆంటిగోనోసు), మాకా (మాగాసు), అలికసుదారో (అలెగ్జాండరు) అశోకుడు మతమార్పిడి గ్రీకీతలుగా ఈ శాసనాలు ఖచ్చితంగా పేరు పెట్టాయి. శాసనాలు తమ భూభాగాన్ని "600 యోజనాల దూరంలో" (ఒక యోజనాలు 7 మైళ్ళు) ఖచ్చితంగా గుర్తించాయి. ఇది భారతదేశం, గ్రీసు మధ్య (సుమారు 4,000 మైళ్ళు) దూరానికి అనుగుణంగా ఉంటుంది.^[76]

Fragment of the 6th Pillar Edict of Ashoka (238 BCE), in Brahmi, sandstone, British Museum.

పతనం

అశోకుడి బలహీనమైన రాజుల వారసత్వం 50 సంవత్సరాలు కొనసాగింది. ఆయన తరువాత అశోకుని మనవడు దశరథ మౌర్యుడు సింహాసం అధిష్టించాడు. ఆయన తరువాత అశోకు కుమారులు ఎవరూ సింహాసాన్ని అధిష్టించలేదు. తన మొదటి కుమారుడు మహాంద్ర ప్రపంచవ్యాప్తంగా బోధ్మతాన్ని వ్యాప్తి చేయడానికి పూనుకున్నాడు. కునల మౌర్యుడు గుడ్డివాడు కాబట్టి సింహాసాన్ని అధిరోహించలేకపోయాడు. కోర్మాకి కుమారుడు తివాలా అశోకుడి కంటే ముందే మరణించాడు. మరో కుమారుడు జలోకా అతని వెనుక పెద్ద కథ లేదు.

ఈ సామృజ్యం దశరథుని పాలనలో అనేక భూభాగాలను కోల్పోయింది. తరువాత వాటిని కునల కుమారుడు సంప్రాతి స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. సంప్రాతి తరువాత మౌర్యులు నెమ్ముదిగా అనేక భూభాగాలను కోల్పోయారు. క్రీస్తుపూర్వం 180 లో బృహద్రత మౌర్యుడిని ఆయన సైన్యాధ్యక్షుడైన పుష్యమిత్ర మంగా వధించాడు. ఆయనకు వారసుడు లేరు. అందువలన గొప్ప మౌర్య సామృజ్యం చివరకు ముగింపుకు వచ్చి మంగా సామృజ్యం పుట్టుకొచ్చింది.

శుంగ తిరుగుబాటు (క్రీ.పూ 185)

బృహద్రత హత్య, మంగా సామృజ్యం అభివృద్ధి బోధుల మీద మతవరమైన హింస అధికరించడానికి దారితీసిందని.^[77] హిందూ మతం పునరుద్ధరించబడిందని అశోకవదన వంటి బోధ రికార్డులు ప్రాస్తున్నాయి. సర్ జాన్ మార్ఫర్ ప్రకారం^[78] హింసకు ప్రధాన రచయిత పుష్యమిత్ర అయి ఉండవచ్చని భావించబడుతుంది. అయినప్పటికీ తరువాత మంగా రాజులు బోధుతానికి ఎక్కువ మద్దతునిచ్చినట్లు తెలుస్తోంది. ఇతర చరిత్రకారులు ఎటియన్నే లామోట్టే^[79] రోమిలా థాపరు,^[80] బోధులను హింసించారనే ఆరోపణలకు అనుకూలంగా పురావస్తు ఆధారాలు లేవని దారుణాల విస్తృతి పరిమాణం అతిశయోక్తి అని వాదించారు.

ఇండో - గ్రీకు రాజ్య స్థావరణ (క్రీ.పూ 180)

మౌర్యుల పతనం ఛైబరు పాసు అరక్కించితం చేసింది. ఫలితంగా విదేశీ దండయాత్ర తరంగాలను కొనసాగాయి. గ్రీకో-బాక్తియను రాజు డెమెట్రియను విజ్యంభించి క్రీ.పూ 180 లో దక్కిణ ఆఫ్సనిస్తాను, వాయువ్య భారతదేశంలోని కొన్ని ప్రాంతాలను జయించి ఇండో-గ్రీకు రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు. ఇండో-గ్రీకులు ట్రాన్స్-సింధు ప్రాంతం మీద ఆధీనితను నిర్వహించి శతాబ్దానికి మధ్య భారతదేశంలోకి ప్రవేశించారు. వారి ఆధ్వర్యంలో బోధుతం అభివృద్ధి చెందింది. వారి రాజులలో ఒకరైన మేనందరు బోధుతంలో ప్రసిద్ధ వ్యక్తి అయ్యాడు. ఆయన ఆధునిక నగరమైన సియాలుకోట సాగాలా కొత్త రాజధానిని స్థాపించవలసి ఉంది. అయినప్పటికీ వారి డొమ్మెనుల పరిధి, వాటి పాలన కాలం చాలా చర్చకు లోబడి ఉన్నాయి. క్రీస్తు జననం వరకు వారు ఉపఖండంలో ఆధినత కలిగి ఉన్నారని ఆధారాలు సూచిస్తున్నాయి. మంగాలు, శాతవాహనులు, కథింగులు వంటి స్వదేశి శక్తులకు వ్యతిరేకంగా వారు సాధించిన విజయాలు స్పష్టంగా తెలియకపోయినా, ఇండో-సిథియస్సుగా పేరు మార్చబడిన సిథియను తెగలు క్రీస్తుపూర్వం 70 సుండి ఇండో-గ్రీకుల ముగింపుకు కారణం అయ్యాయి. ట్రాంస్-సింధు ప్రజలు మధుర ప్రాంతం, గుజరాతు ప్రాంతాలలో భూములను నిలుపుకున్నాయి.

ఆరికం

దక్షిణ ఆసియాలో మొట్టమొదటిసారిగా రాజకీయ ఐక్యత, సైనిక భద్రత ఒక సాధారణ ఆర్థిక వ్యవస్థకు అవకాశం కలిగించాయి. వ్యవసాయ ఉత్పాదకత పెరగడం వాణిజ్యాన్ని మెరుగుపరిచాయి. వందలాది రాజ్యాలు, అనేక చిన్న సైన్యాలు, శక్తివంతమైన ప్రాంతీయ అధిపతులు, అంతర్గత యుద్ధాలు పాల్గొన్న మునుపటి పరిస్థితి క్రమశిక్షణ కలిగిన కేంద్ర అధికారానికి దారితీసింది. ప్రాంతీయ రాజుల నుండి రైతులు వన్ను, వంట సేకరణ భారం నుండి విముక్తి పొందారు. అర్థాస్తుంలో సూత్రాల ప్రకారం జాతీయంగా నిర్వహించబడే సరసమైన వన్నుల విధానం అమలుపరచబడింది. చంద్రగుప్త మౌర్యుడు భారతదేశం అంతటా ఒకే కరెన్సీని స్థాపించాడు. ప్రాంతీయ గవర్నర్లు మరియు నిర్వహకుల నెటవర్క్ మరియు ఒక పొర సేవ వ్యాపారులు, రైతులు మరియు వ్యాపారులకు న్యాయం మరియు భద్రతను అందించింది. మౌర్య సైన్యం చిన్న ప్రాంతాలలో తమ ఆధిపత్యాన్ని ప్రయత్నించిన బందిపోట్లు, ప్రాంతీయ ప్రైవేటు సైన్యాలు, శక్తివంతమైన అధిపతుల ముఖాను తుడిచిపెట్టింది. ఆదాయ సేకరణలో రెజిమెంటులు అయినప్పటికీ, ఉత్పాదకతను పెంపాందించడానికి మౌర్యుడు వలు ప్రజ్ఞాపయోగ జలమార్గాలను కూడా అభివృద్ధి చేసింది. అయితే కొత్తగా కనుగొన్న రాజకీయ ఐక్యత, అంతర్గత శాంతి కారణంగా భారతదేశంలో అంతర్గత వాణిజ్యం బాగా విస్తరించింది.

ఇండో-గ్రీకు స్నేహ ఒప్పందం ప్రకారం అశోకుడి పాలనలో, అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం విస్తరించింది. ప్రస్తుత పాకిస్తాను, ఆఫ్ఘానిస్తాను సరిహద్దులో ఉన్న బైబిలు పాన్ బాహ్య ప్రపంచంలో వ్యాపారసంబంధాలు అభివృద్ధి చేయడానికి వాణిజ్యపరంగా వ్యాపారుకుంగా ముఖ్యమైన ఓడరేపుగా మారింది. పశ్చిమ ఆసియాలోని గ్రీకు

సత్యమేవ జయతे

A representation of the Lion Capital of Ashoka, which was erected around 250 BCE. It is the emblem of India.

Maurya statuette, 2nd century BCE.

Statuettes of the Maurya period, 4th-3rd century BCE. Musée Guimet.

రాజ్యాలు, పోతనికు రాజ్యాలు భారతదేశానికి ముఖ్యమైన వాణిజ్య భాగస్వాములుగా మారాయి. వాణిజ్యం మలయా దీప్పకల్పం ద్వారా ఆగ్నీయాసియా వరకు విస్తరించింది. భారతదేశం ఎగుమతులలో వస్తువులు, పట్టు వస్తాలు, సుగంధ ద్రవ్యాలు, అస్యదేశ ఆహారాలు ఉన్నాయి. మౌర్యుడు సామ్రాజ్యంలో వాణిజ్యాన్ని విస్తరించి బాహ్య ప్రపంచం నుండి కొత్త శాస్త్రాలు జ్ఞానం, సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని ప్రజలకు అందించాడు. వేలాది రోడ్లు, జలమార్గాలు, కాలువలు, ఆస్పత్రులు, విత్రాంతి గృహాలు, ఇతర ప్రజా మౌలిక నిర్మాణానికి కూడా అశోకుడు మార్గదర్శకం చేశాడు. పన్నులు, వంట సేకరణకు సంబంధించిన కరిసమైన పరిపాలనా పద్ధతులను సడలించడం సామ్రాజ్యం అంతటా ఉత్పాదకత, ఆర్థిక కార్యకలాపాల అభివృద్ధికి సహాయపడింది.

అనేక విధాలుగా మౌర్య సామ్రాజ్యంలో ఆర్థిక పరిస్థితి అనేక రోమను సామ్రాజ్యానికి సమానంగా ఉంటుంది. ఇద్దరికీ విస్తుతమైన వాణిజ్య సంబంధాలు ఉన్నాయి. ఇద్దరికీ కార్బోరేషన్ మాదిరి సంస్థలు ఉన్నాయి. రోంలో సంస్కారత సంస్థలు ఉన్నాయి. ఇవి ఎక్కువగా ప్రభుత్వానికి ప్రాజెక్టులకు ఉపయోగించబడుతున్నాయి. మౌర్యుడు భారతదేశంలో అనేక ప్రైవేటు వాణిజ్య సంస్థలు స్థాపించాడు. ఇవి వ్యాపారాలు ప్రైవేటు వాణిజ్యం కోసం పనిచేసాయి. మౌర్య సామ్రాజ్యంలో ఇవి అభివృద్ధి చెందాయి. [81]

Maurya Empire coinage

Hoard of mostly Mauryan coins.

Silver punch mark coin of the Mauryan empire, with symbols arched hill symbol on of wheel and elephant. 3rd century BCE.

Mauryan Empire coin. Circa late 4th-2nd century BCE.

Mauryan Empire, Emperor Salisuka or later. Circa 207-194 BCE.^[82]

మతం

జైనమతం

చంద్రగుప్త మార్యుడు పదవి విరమణ చేసిన తరువాత జైన మతాన్ని స్వీకరించాడు. ఆయన తన సిదహసనాన్ని, భౌతిక ఆస్తులను త్యజించినతరువాత సంచారం చేస్తున్న జైన సన్యాసుల సమూహంలో చేరాడు. చంద్రగుప్తుడు జైన సన్యాసి ఆచార్య భద్రబాహు శిష్యుడు. తన చివరి రోజులలో కర్ణాటకలోని శ్రావణ బెల్గొల వద్ద, శాంతారా కలినమైన కాసి స్వీయ-సుది చేసే జైన కర్మను (మరణం వరకు వేగంగా) గమనించినట్లు చెబుతారు.^{[83][54][84][53]} అశోకుడి మనవడు సంప్రతి కూడా జైన మతాన్ని ప్రాపించాడు. సుహస్తిను వంటి జైన సన్యాసుల బోధనల ద్వారా సంప్రతి ప్రభావితమయ్యాడు. ఆయన భారతదేశం అంతటా 1,25,000 దరసరాలను నిర్మించాడని చెబుతారు.^[85] వాటిలో కొన్ని ఇప్పటికీ అహృదాభాదు, విరాంగాం, ఉష్ణయిని, పాలితానా పట్టణాలలో కనవిస్తాయి.అశోకుడు, సంప్రతి జైనమతం ప్రచారం చేయడానికి గీకు, పర్వియా, మిడిలు ఈష్టులకు ప్రచారకులను పంపాడు. కాసి ఇప్పటి వరకు ఈ ప్రాంతంలో పరిశోధనలు జరగలేదు.^{[86][87]}

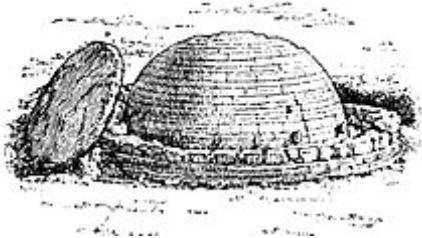

Bhadrabahu Cave,
Shravanabelagola where
Chandragupta is said to have died

ఆ విధంగా మార్య పాలనలో జైన మతం కీలక శక్తిగా మారింది. దళ్ళిణి భారతదేశంలో జైన మతం వ్యాప్తి చంద్రగుప్తుడు, సంప్రతి ఘనత పాందారు. వారి పాలనలో లక్షలాది దేవాలయాలు, స్తుపాలు నిర్మించబడినట్లు చెబుతారు.

బుద్ధమతం

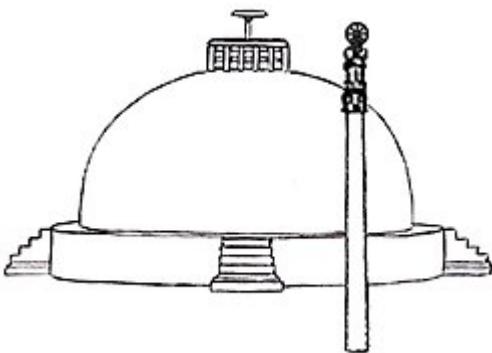

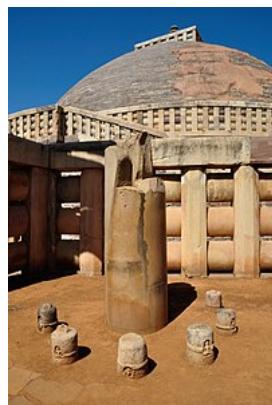
An early stupa, 6 meters in diameter,
with fallen umbrella on side.
Chakpat, near Chakdara. Probably
Maurya, 3rd century BCE.

సందంఫుడు, సాంచి స్తూపం అశోక స్తూంభాలు రాజచివ్వుం అయిన నెమళ్ళుతో
అలంకరించబడుతున్నట్లు వర్ణించబడింది. [24]

**Maurya structures and decorations at Sanchi
(3rd century BCE)**

Approximate reconstitution of the Great Stupa at Sanchi under the Mauryas.

Remains of the Ashokan Pillar in polished stone (right of the Southern Gateway).

Remains of the shaft of the pillar of Ashoka, under a shed near the Southern Gateway.

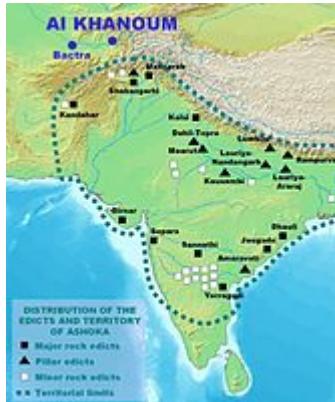
"వదేశ్య) (పాలన) పూర్తయిన తరువాత రాజు పియోడాస్సేసు (అశోకుడు) భక్తి (ఉపరంబణా, యూసేబీయా) ను పురుషులకు తెలియజేశాడు; ఈ క్షణం నుండి అతను ప్రజలను మరింత ధర్మవంతులుగా చేసాడు. ఇది ప్రపంచం అంతా వ్యాప్తి చెందుతుంది. రాజు జీవులను (చంపడం) మానేసాడు. ఇతరులు (రాజు) వేటగాళ్ళు, మత్స్యకారులు వేటాడటం మానేశారు. వారి తండ్రి - తల్లి, పెద్దలకు విధేయులుగా, గతానికి వ్యతిరేకంగా భవిష్యత్తులో కూడా ప్రతి సందర్భంలోనూ వ్యవహరించడం ద్వారా వారు మరింత సంతోషంగా జీవిస్తారు ". (ట్రాన్. జి.పి. కారటెల్లి చేత [1]): [1] (<https://web.archive.org/web/20051103235517/http://www.afghanan.net/afghanistan/mauryans.htm>)మూస:Unreliable source?

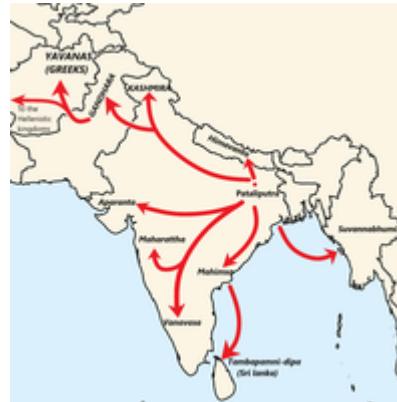
అశోకుడు కండపోరు శాసనం, కండపోరు నుండి రాజు అశోకుడు రాసిన ద్వీఘాషా శాసనం (గ్రీకులచే లభించిన శాసనం). కాబూలు మ్యాజియం. (అనువాదం కోసం చిత్రం క్రీక్ చేయండి)

<https://web.archive.org/web/20051103235517/http://www.afghanan.net/afghanistan/mauryans.htm>)మూస:Unreliable source?

పశ్చిమ ప్రాంతాలకు బౌద్ధ మతప్రచార బృందాలు (c.క్రీ.పూ 250)

The distribution of the Edicts of Ashoka.^[111]

Map of the Buddhist missions during the reign of Ashoka.

Territories "conquered by the Dharma" according to Major Rock Edict No.13 of Ashoka (260–218 BCE).^{[112][113]}

అలాగే అశోక శాసనాలలో అశోక ఆ కాలంలోని పొలెన్సీకు రాజులను తన బౌద్ధ మతమార్పిడి గ్రౌతలుగా పేర్కొన్నాడు అయినప్పటికీ ఈ సంఘటన గురించి పాశ్చాత్య చారిత్రక ప్రాతపూర్వక ఆధారాలు లేవు:

"ఇక్కడ, సరిహద్దులలో, ఆరు వందల యోజనాలు (5,400–9,600 కిమీ) దూరంలో ధర్మం విజయం ఉంది. ఇక్కడ అల్మ్యాండరు పాలనలోని ఆంటియోకోసు, టోలెమీ, ఆంటిగోనోసు, మాగాసు అనే నలుగురు రాజులు, అదేవిధంగా దక్షిణాన చోశులు, పాండ్యులు, తమరపణ్ణ (శ్రీలంక) వరకు ఉన్నారు. " (అశోకుడి శాసనాలు, 13 వ రాతి శాసనం, ఎన్. ధమ్మికా).మూస:Npsn

మనములు, జంతువులకు, వారి భూభాగాలలో ఆయుర్వేద ఔషధం అభివృద్ధిని కూడా అశోకుడు ప్రోత్సహించాడు:

"ప్రియమైన-దేవతలలో రాజు పియాదాసి [అశోకుడు] రాజ్యం, సరిహద్దుల తురావాత ఉన్న ప్రజలలో, చోశులు, పాండ్యులు, సత్యపుత్రులు, కేరళపుత్రులు, తమరపణ్ణ వరకు, గ్రీకు రాజు ఆంటియోకోసు పాలించిన చోట, ఆంటియోకోసు పారుగువారైన రాజులలో, ప్రతిచోటా ప్రియమైన-దేవతల ప్రాంతంలో రాజు పియాదాసి, రెండు రకాల వైద్య చికిత్స కోసం ఏర్పాట్లు చేశారు: మానవులకు వైద్య చికిత్స, జంతువులకు వైద్య చికిత్స. ఎక్కడైతే మానవులకు లేదా జంతువులకు

రాణాప్రతాప

వికీపెడియా నుండి

ఈ వ్యాసం **మాలిక పరిశోధన కలిగిపుండవచ్చు**, దయచేసి దినిలో చెప్పబడిన వివరాలను ధృవీకరించటం మరియు విషయవరుసలోనే మూలాల వివరణ చేర్చడం ద్వారా అభివృద్ధి చేయండి (<https://te.wikipedia.org/w/index.php?title=%E0%B0%B0%E0%B0%BE%E0%B0%A3%E0%B0%BE%E0%B0%AA%E0%B1%8D%E0%B0%B0%E0%B0%A4%E0%B0%BE%E0%B0%AA%E0%B1%8D&action=edit>). మాలిక పరిశోధనమాత్రమే గల వాక్యాలు లేక భాగాలు తొలగించబడవచ్చు.

ఈ వ్యాసాన్ని వికీకరించి ఈ మూసను తొలగించండి.

మహారాణా ప్రతాప మేవార్ రాజువుత్త రాజులలో ప్రముఖుడు. గొప్ప యుద్ధపీరుడు.

- ప్రపంచంలోని చిన్న దేశాలలో వియత్నాం ఒకటి. ప్రపంచంలో అత్యంత బలశాలి అయిన అమెరికా తలని వంచింది. కనీసం 20 సంవత్సరాలు సాగిన యుద్ధంలో ఆకరికి అమెరికాని ఓడించింది. అమెరికా మీద విజయం తరువాత వియత్నాం అద్యక్షడికి ఒక విలేకరి ఒక ప్రశ్న అడిగాడు.
- విలేకరి: ఇప్పటికీ అర్థాంకాని విషయమేమిటంటే, అమెరికాని ఓడించి యుద్ధంలో ఎలా గెలిచారు.
- ఆ విలేకరి అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానం విని మీరు చాలా గర్వంగ ఫీల్ అపుతారు.
- అస్త్రి దేశాలలోకల్ల శక్తిశాలి అయిన అమెరికాని ఓడించడానికి నేను మహామహారు, తైప్పున దేశభక్తిగల భారతీయ రాజు చరిత్రను చదివాను. అతని జీవనంనుండి ప్రేరణపొంది యుద్ధసీతి, ఇతరత్రా ప్రయోగాలతో మేము యుద్ధంలో గెలిచాము.
- విలేకరి అడిగాడు: ఎవరా భారతీయ మహారాజు?

మహారాణా ప్రతాప సింగ్

మేవార్ పాలకుడు

పరిషాలన	1540– 1597
జననం	మే 9, 1540
జన్మితులం	కుంభల్ఫుర్, జూసి కచ్చేరీ, రాజఫాన్
మరణం	జనవరి 29, 1597 (వయసు 57)
ఇంతకు ముందున్నారు	మహారాణా ఉదయ్ సింగ్
సంతాసము	17 కొడుకులు మరియు 5 కూతుర్లు

- మిత్రులారా మహరణా ప్రతాప్, అతని గుర్తం గురించి విన్నారు, అతనికి ఒక ఏనుగు కూడా ఉండేది.దాని పేరు రాంపుసాద్.
  - 1576లో హల్మిషూట్ యుద్ధంలో అక్వర్ చేతిలో ఓడిపోయాడు
-

"<https://te.wikipedia.org/w/index.php?title=రాణాప్రతాప్&oldid=2688470>" నుండి వెలికితీశారు

ఈ పేజీలో లిపి మార్పు 5 జూలై 2019న 14:06కు జరిగింది.

పార్యం క్రియేటివ్ కామ్స్ అటీబ్యూపన్/పీర్-అట్కెక్ లైసెన్స్ క్రింద లభ్యం; అదనపు పరితులు వర్తించవచ్చు. మరిన్ని వివరాలకు వాడుక నియమాలను చూడండి.

శైమరు చక్రవర్తి మొదటి సూర్యవర్షను తాంబులింగ రాజ్యం మీద (మలయ ద్విపకల్యాంలో) యుదం చేయడానికి మొదటి సూర్యవర్షను రాజేంద్ర నుండి సహాయం కోరాడు.^{[22][23]} రాజేంద్ర చోళుడితో సూర్యవర్షను పాత్ర గురించి తెలుసుకున్న తరువాత, తాంబులింగ శ్రీవిజయ నుండి సహాయం కూరగా సంగ్రామ సహాయం చేయడానికి అంగీకరించాడు.^{[22][24]} ఇది చివరికి శ్రీవిజయా సామ్రాజ్యానికి వ్యతిరేకంగా చోళుల దండయాత్రకు దారితీసింది. ఈ కూటమికి కొంతవరకు స్వల్పమైన మతవరమైన బేధం కూడా ఉంది. ఎందుకంటే చోళ సామ్రాజ్యం, శైమరు సామ్రాజ్యం రెండూ హిందూ సైవ సామ్రాజ్యాలు, తాంబులింగ, శ్రీవిజయాలు మహాయాన బోధులు.

Rajendra Chola's Territories c. 1030 CE

క్రీ.శ 1025 లో రాజేంద్ర హిందూ మహాసముద్రం మీదుగా చోళ దశాలను నడిపించి శ్రీవిజయ, మలేషియా, ఇండోనేషియాలోని అనేక ప్రదేశాల మీద దాడి చేశాడు.^[25] చోళులు కడారం (రాజధాని) సుమత్రాలోని పన్నె, మలయ ద్విపకల్యాంలోని మలైయారులను స్వాధీనం చేసుకున్నారు. తరువాత వారు ఆధునిక మలేషియా, దక్షిణ ధాయిలాండులోని తాంబులింగా, లంగాసుకా రాజ్యం మీద కూడా రాజేంద్ర దండయాత్ర చేశాడు.^{[10][26][27]} చోళ దశాలు సైలేంద్ర రాజవంశం చివరి పాలకుడు సంగ్రామ విజయతుంగవర్షనును స్వాధీనం చేసుకున్నాయి.^[28] చోళ దండయాత్రతో శ్రీవిజయ ముగింపుకు వచ్చింది.^{[29][30]} చోళుల దాడిలో శ్రీవిజయ సముద్ర శక్తి క్షీణించింది.^[31] దీని తరువాత చోళ సామ్రాజ్యం శ్రీవిజయ పెద్ర భాగాలను స్వాధీనం చేసుకుంది. వీటిలో లిగోరు, కేదా, తుమాసికు (ఇష్టుడు సింగపూరు) ఓడరేపులు ఉన్నాయి.^{[31][32]} చోళుల దండయాత్రలో మణిగ్రామం, అయ్యోలు, ఐనూట్లువరు వంటి తమిళ వ్యాపార సంఘరూలను ఆగ్నేయాసియాలో విస్తరించడానికి దోహాదపడింది.^{[33][34][35][36]} తరువాతి శతాబ్దికాలం దక్షిణ భారతదేశంలోని తమిళ వాణిజ్య సంస్థలు ఆగ్నేయాసియాలో ఆధిపత్యం పోంచాయి.^{[29][30]} మొదటి రాజేంద్ర చోళుడి దండయాత్ర " మధ్యయుగ మలయ క్రానికలు " (సిజారా మెలయా) రాజు చులాను అనే పదరూప బేధంతో ప్రస్తావించబడింది. మలయ యువరాజులకు చులాను, వంటి పదాలతో (రాజు చులాను(ప్రరకు)) ముగిసి పేర్లు ఉన్నాయి.^{[37][38][39][40][41]} రాజేంద్ర చోళుడి ఒక రికార్డు ఆయనను ఉత్తర సుమత్రాలోని లమూరి రాజుగా అభివర్షిస్తుంది.^[42] చోళ దండయాత్ర శ్రీవిజయ సైలేంద్ర రాజవంశం పతనానికి దారితీసింది. చోళ దండయాత్ర 1025 లో సుమత్రా నుండి బోధు పండితుడు అతినా భారతదేశానికి తిరుగు ప్రయాణంతో సమానంగా ఉంటుంది.^[43]

ఆలయాలు, నిర్వాణాలు

రాజేంద్ర చోళుడు శిల్పకళను బాగా ఆదరించాడు. తంజావూరులోని బృహదీశ్వరాలయం తమిళనాడులోని ఆలయాల్కెళ్లా అతి పెద్దది. దీన్ని రాజేంద్ర చోళుడి తండ్రి రాజ రాజ చోళుడు నిర్మించాడు. రాజేంద్ర చోళుడు పాల వంశం మీద సాధించిన విజయానికి గుర్తుగా అంగైకొండ చోళపురం అనే నగరాన్ని నిర్మించి అందులో తండ్రి కట్టించిన ఆలయాన్ని పోలిఉండే మరో బృహదీశ్వరాలయాన్ని నిర్మించాడు. విస్తరపరంగా ఈ ఆలయం తంజావూర్ ఆలయం కంటే పెద్దది.^[44] అంగైకొండ చోళపురం ఆగ్నేయ ఆసియా దేశాలతో వ్యాపార సంబంధాలు ఏర్పాటు చేసుకోవడానికి తోడ్పడింది.

ఎన్నాయిరం వైదిక కళాశాలను నిర్మించాడు. దాని పోషణకు కొంత భూభాగాన్ని కూడా దానమిచ్చాడు. పెద్ద కృతిమ రిజర్వ్యాయరు నిర్మింపజేసి కొలెరుం, వెల్లార్ నదుల నుంచి కాలువల ద్వారా సీటిని నింపాడు.

మూలాలు

1. Nagapattinam to Suvarnadwipa: Reflections on the Chola Naval Expeditions to Southeast Asia, Institute of Southeast Asian Studies, p.170
2. "Culture causerati forget a 1000yr milestone" (http://www.telegraphindia.com/1140728/jsp/nation/story_18661100.jsp#.VeTSsX33CM8). telegraphindia.com. Retrieved 28 జూలై 2014.
3. "Sculptures of Shiva in temples of South India" (<http://www.lakshmisharath.com/2015/02/17/sculptures-shiva-temples-south-india>). lakshmisharath.com. Retrieved 17 ఫిబ్రవరి 2015.
4. Sen, Sailendra (2013). A Textbook of Medieval Indian History. Primus Books. pp. 46–49. ISBN 978-9-38060-734-4.